

BIÇAK SIRTINDA: MICHAEL TALMAN'IN OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDAKİ İLK SENELERİ

Ömer Gezer*

Öz

1703'ün ilk aylarında, Michael Talman, uzun süre önce orta elçi olarak tayin edildiği halde İstanbul yolculuğuna hâlâ çıkamayan Alexander de Fin'in elçi sekreteri olarak Edirne'ye geldiğinde Osmanlı-Habsburg ilişkilerinde Karlofça ruhu devam ediyordu. Fakat gerek İspanya Veraset Savaşı gerekse Macaristan'da Rákóczi'nin başlattığı bağımsızlık isyanı, Osmanlı başkentindeki savaş hizbine ve Habsburg aleyhtarı diplomasinin aktörlerine hareket zemini hazırlamıştı. Savaş taraftarlarının etkisinden ziyade, 1703 Edirne Vak'ası sonucunda barışın mimarı olarak görülen Sultan II. Mustafa, Şeyhülislam Feyzullah Efendi ve Rami Mehmed Paşa'nın iktidarı kaybetmesi Osmanlı-Habsburg barışının geleceği konusunda şüpheler yaratacaktı. Bu şartlar altında Michael Talman, Osmanlı diplomasisinin işleyişini gayet iyi bilen bir diplomat olarak, fakat sınırlı imkânlarla, İstanbul'da Habsburg çıkarlarını korumaya çalıştı ve bunda uluslararası konjonktürün yardımıyla başarılı da oldu.

Bu makalede, Avrupa diplomasisinde ve Bâbrâli'de yaşanan dalgalanmalar nedeniyle bıçak sırtında seyreden Osmanlı-Habsburg barışının korunması için Talman'ın takip ettiği diplomasiye ve Habsburg diplomatının elçi sekreterliğinden kapı kethüdalığına tayini sürecine, Habsburg, Osmanlı ve İngiltere arşiv kaynaklarının ışığında, ışık tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Michael Talman, Osmanlı-Habsburg diplomasisi, 1703 Edirne Vak'ası, Rákóczi İsyanı, Mirialem İbrahim Ağa

---

* Dr. Öğr. Üyesi, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü*, Beytepe Kampüsü, 06800 Ankara, omergezer@hacettepe.edu.tr, Orcid-ID: <https://orcid.org/0000-0001-6678-5777>

On the Razor's Edge: Michael Talman's First Years in the Ottoman Empire

Abstract

When Michael Talman came to Edirne in the early months of 1703 as ambassadorial secretary to Alexander de Fin, who had been appointed internuntius some time ago and was still unable to start his journey to Istanbul, the spirit of Carlowitz was maintained in the Ottoman-Habsburg relations. However, both the War of the Spanish Succession and Rákóczi's War of Independence set the stage for the war party and actors of the anti-Habsburg diplomacy in the Ottoman capital. Instead of their influence, it was the fall of the pillars of peace, Sultan Mustafa II, the Grand Mufti Feyzullah Efendi, and the Grand Vizier Rami Mehmed Pasha, as a result of the Edirne Incident that made the sustainability of the peace uncertain. Under these circumstances, Michael Talman, an experienced diplomat in Ottoman affairs with a limited apparatus, tried to defend the interests of the Habsburgs in Istanbul, and he succeeded this with the help of the international conjuncture.

Based on the Habsburg, Ottoman and English archival sources, this article focuses on Michael Talman's diplomacy in protecting the Ottoman-Habsburg peace, which was on the razor's edge as a result of the turbulence in European diplomacy and the changes at the Sublime Porte, and his promotion as imperial resident in Istanbul.

Keywords: Michael Talman, Ottoman-Habsburg diplomacy, 1703 Edirne Incident, Rákóczi's War of Independence, Mirialem Ibrahim Agha

Giriş: Barıştan Sonra İsyandan Önce Osmanlılar ve Habsburglar

Karlofça Antlaşmaları ile 1683-1699 Harbi sona ererken diplomatik ilişkilerin yeniden kurulması için fevkalade elçiler tayin edildi. Osmanlı ve Habsburg imparatorlukları özelinde İbrahim Paşa Viyana'ya, Wolfgang Öttingen-Wallerstein ise İstanbul'a gönderildi. Elçi mübadelesi 7 Aralık 1699'da sınır şehri Salankamen'de vuku buldu. Öttingen ve beraberindeki Habsburg heyeti İstanbul'a doğru yollarına devam ederken İbrahim Paşa da maiyetiyle Viyana'ya hareket etti. Osmanlı elçisi 30 Ocak 1700'de Habsburg başkentine törenle girdi ve 16 Şubat'ta I. Leopold tarafından resmen kabul edilerek görevine başladı. İbrahim Paşa, yaklaşık dokuz ay boyunca Viyana'da padişahın gücünü ve ihtişamını temsil etmekten başka Osmanlı savaş esirlerinin hürriyetine kavuşması ve sınır tahdidinde yaşanan anlaşmazlıkların çözümü için de müzakereler yürüttü. Elçiliğinin son günlerinde, 21 Ekim 1700'de Saray Harp Şûrâsının (Hofkriegsrat) reisi Ernst Rüdiger von Starhemberg'î veda ziyareti sırasında İbrahim Paşa, iki imparatorluk arasındaki

barışın antlaşmada öngörüldüğü gibi 25 yıl değil ebediyen devam etmesini umduğunu dile getirdi.¹

Ebediyen değilse bile, Osmanlı sarayına, bilhassa da Veziriazam Amcazâde Hüseyin Paşa'ya yakın entelektüel çevre, örneğin Vakanüvis Mustafa Nâimâ Efendi, içine düştüğü ihtilalden kurtarılarak imparatorluğa nizam verilmesi için bir süre rahatlığa ihtiyaç duyulduğu iddiasıyla ağır şartlarına rağmen barışı savunuyordu.² Nitekim Hüseyin Paşa, barış antlaşmasının imzalanmasından hemen sonra, harp senelerinde çöken Osmanlı askeriyesini ve maliyesini ıslah etmek için harekete geçmişti. Bu minvalde, savaş şartlarında ezilmiş reyanın yaşam şartlarının iyileştirilmesi için vergi affı getirilmiş, nefer mevcuduyla Osmanlı hazinesine yük olan kapıkulu ocaklarının asker sayısı azaltılmıştı. Serhad kalelerinin güçlendirilmesi, timarlı süvarilerin ve donanmanın ıslahı gibi askerî teşebbüsleri, imparatorluğun çeşitli yerlerindeki isyanların bastırılması ve eşkiyanın tedibi gibi asayişin sağlanmasına yönelik tedbirler takip etmişti.³

Habsburglar ise savaşın son senelerinden itibaren hâkimiyetleri altındaki toprakları feodal hukukun kalıntılarından temizleyerek bir çatı altında (*Gesamtstaat*) toplamak üzere yeni bir reform programı başlatmıştı. Habsburg idaresindeki ülkelerden bir araya getirilen orduların tek elden idaresini ve masraflarının yine bütün bu bölgelerden toplanacak vergilerden karşılanmasını öngören 1697 tarihli program imparatorluk idaresinin merkezileştirilmesini hedefliyordu.⁴ Fakat Viyana'nın merkezîyetçi siyaseti özellikle Macaristan'da tepkilere sebep oldu. Habsburglar, henüz savaş senelerinde, ele geçirdikleri büyük toprak parçalarını imparatorluğun çekirdeği ile askerî, idarî ve malî olarak uyumlu bir bütün haline getirmek için çalışmak üzere komisyon (*Comissio Neo Acquistica*) kurmuştu. Macaristan'daki yeni fetihlerin nasıl idare edileceği, toprak mülkiyeti ve vergilendirme gibi meselelerin çözümü için kurulan komisyonun çalışmaları Macar soylular arasında rahatsızlık yaratmıştı.⁵

Ne var ki Viyana sarayının merkezîyetçi politikalarının hızını kesen olay, Habsburg mevrus mülklerinde ya da Macaristan'da değil, Avrupa'nın diğer ucunda

¹ *Gründ- und umständlicher Bericht von denen römisch-kayserlichen wie auch ottomannischen Gross-Botschaftten, wodurch der Friede oder Stillstand zwischen dem aller-durchleuchtigst-grossmächtigst- und unüberwindlichstem römischen Kayser Leopoldo primo und dem Sultan Mustafa Han III. den 26. Januarii, 1699 zu Carlowitz in Sirmien auf 25. Jahr geschlossen und darauf auch denen respective Höffen zu Wienn und Constantinopel bestätigt worden*, Viyana 1702, s. 107.

² Nâimâ Mustafa Efendi, *Târib-i Na'îmâ (Ravzâti'l-Hüseyin fî Hulâsati Abbâri'l-Hâfîkayn)*, c. I, haz. Mehmet İpşirli, Ankara 2007, s. 45.

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. IV/I, Ankara 1995, s. 2 vd.; Selim Hilmi Özkan, *Amcazâde Hüseyin Paşa'nın Hayatı ve Faaliyetleri (1644-1702)*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta 2006, s. 120 vd.

⁴ Hermann Bidermann, *Geschichte der österreichischen Gesamt-Staatsidee 1526-1804*, c. I, Innsbruck 1867, s. 39 vd.

⁵ Charles Ingrao, *The Habsburg Monarchy 1618-1815*, Cambridge 2003, s. 84-87.

vuku buldu. Habsburg hanedanından İspanya Kralı II. Carlos 1 Kasım 1700'de öldü. Hasta yatağındaki vasiyeti üzerine Anjoulu Philippe – Fransa Kralı XIV. Louis ile II. Carlos'un kız kardeşi Maria Theresa'nın torunu – Madrid'de taç giyerek V. Felipe ismiyle tahta çıktı. Bunun öncesinde, İspanyol krallıklarını paylaşmayı hedefleyen diplomatik girişimler, bilhassa İspanya'nın İtalya'daki topraklarının (kuzeyde Milano ve güneyde Sicilyateyn) akıbeti yüzünden akim kalmıştı. Paris ve Viyana'nın İtalya'daki çıkar çatışması ve iki güç arasında arabuluculuk yapan Londra'nın İspanya tahtında XIV. Louis'nin kuklasını görmeyi kabullenememesi uzlaşma imkânlarını yok etmişti.⁶ Carlos'un ölüm haberinin Viyana'ya ulaşmasından kısa bir süre sonra I. Leopold, 1683-1699 Harbi'nin parlak generali Prens Eugen'i İtalya'ya gönderilecek ordunun komutanlığına tayin etti. Aynı günlerde XIV. Louis de Kuzey İtalya'ya askerlerini yollamıştı.⁷

İspanya veraseti meselesi yeni bir Avrupa savaşına dönmek üzereyken Osmanlı başkentinde de diplomasi hareketlenmişti. Bu tarihte İstanbul'da bulunan seyyah Aubry de la Motraye, gözlemlene fırsatını bulduğu diplomatik hareketliliği seyahatnamesinde anlatır: Fransa elçisi Charles de Ferriol, Osmanlı İmparatorluğu'nda misafir edilen Thököly Imre'yi ziyaretlerini sıklaştırmıştı. Karlofça'daki müzakerelere arabuluculuk yapan İngiltere'nin İstanbul elçisi Lord Paget'in istihbaratına göre Ferriol, Macarların Osmanlılar ve Fransızlar lehine silaha sarılacaklarının propagandasını yapıyordu. İstanbul'daki Habsburg temsilcisine Viyana'dan gelen haberler de Thököly'nin komplo hazırlığında olduğunu doğruluyordu.⁸

Bu tarihte Habsburg çıkarlarını Osmanlı başkentinde kimin temsil ettiğine dair kaynaklarda ve literatürde bir karışıklık vardır. de la Motraye, İstanbul'da Michael Talman'ın kapı kethüdası (*Imperial Resident*) olarak bulunduğunu yazar.⁹ Joseph von Hammer-Purgstall da aynı fikirdedir ve kaynak olarak Rami Mehmed Paşa'nın Prens Eugen'e hitaben yazdığı bir nâmeyi gösterir.¹⁰ Ancak Michael Talman'ın İbrahim Paşa'nın elçiliği sırasında saray tercümanı (*kaysyerliche Ober-Dollmetscher*) olarak Viyana'da bulunduğu ve müzakerelere katıldığı göz önüne

⁶ Derek McKay-Hamish M.Scott, *The Rise of the Great Powers 1648-1815*, Londra 1983, s. 54-56.

⁷ Oswald Redlich, *Das Werden einer Grossmacht – Österreich von 1700 bis 1740*, Viyana 1942, s. 2.

⁸ Aubry de la Motraye, *Travels through Europe, Asia, and into Part of Africa*, c. I, Londra 1723, s. 208.

⁹ de la Motraye, *Travels*, s. 208.

¹⁰ Joseph von Hammer-Purgstall, *Geschichte des osmanischen Reiches*, c. VII, Peşte 1831, s. 63. Hammer burada Rami Mehmed Paşa'dan Prens Eugen'e hitaben yazılmış 28 Şubat 1703 tarihli bir nâmeden bahseder. Ancak söz konusu nâmenin Avusturya arşivlerindeki kopyasına göre, o tarihte Saray Harp Şûrası reisi olan Heinrich Franz von Mansfeld, Rami Mehmed Paşa'nın veziriazamlığını tebrik etmek ve Michael Talman'ın elçilik sekreteri olarak tayin edildiğini bildirmek için bu nâmeyi yazmıştır. Bkz. OeStA, HHStA, Türki I, Turcica 176, Konv.3: Korrespondenzen 1703, fol. 134-136, Mansfeld'den Rami Mehmed Paşa'ya, 28 Şubat 1703 Viyana.

alındığında iddiaların doğru olmadığı anlaşılır.¹¹ Nitekim ileride bahsedileceği gibi Talman, Osmanlı İmparatorluğu'na 1703 senesi başında gelecektir.

Gründ- und Umständlicher'in müellifi ise Öttingen'in İstanbul'dan ayrılmasından sonra I. Leopold tarafından Leopold Mamuca della Torre'nin Osmanlı başkentine kapı kethüdası (*Resident*) olarak tayin edildiğini belirtir.¹² Buna dayanarak Zinkeisen, Jorga ve Spuler de eserlerinde aynı bilgiyi tekrar eder.¹³ Ancak Leopold Mamuca della Torre gerek Osmanlı gerekse Habsburg evrakında kapı kethüdası değil tercüman olarak görünür.¹⁴ Hammer'ın Osmanlı-Habsburg

¹¹ *Gründ- und Umständlicher*, s. 80. Talman'ın kariyerine dair ayrıntılar aşağıda verilecektir.

¹² *Gründ- und Umständlicher*, s. 118.

¹³ Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. V, (çev. Nilüfer Epçeli), İstanbul 2011, s. 157; Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. IV, (çev. Nilüfer Epçeli), İstanbul 2005, s. 249; Bertold Spuler, "Die europäische Diplomatie in Konstantinopel bis zum Frieden von Belgrad (1739) – 3. Teil", *Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven, Neue Folge*, 11/3-4, (1935), s. 340. Türkçe literatürde de bu bilginin tekrar edildiğini görürüz, bkz. Nurgül Bozkurt, "Avusturya Kapı Kethüdalığı (1700-1736)", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 13, (2002), s. 247. Bozkurt, bu iddiasına kaynak olarak Spuler'in araştırmasından başka Amcazâde Hüseyin Paşa'dan Starhemberg'e hitaben yazılmış nâmeyi gösterse de 5 numaralı Nâme-i hümayûn defterinin ilgili makalede atf verilen sayfalarında Leopold Mamuca della Torre'nin kapı kethüdası olarak İstanbul'da kaldığına dair bilgi bulunmaz. Bu ve mezkûr defterin önceki sayfalarında yer alan nâmeler II. Mustafa ve Veziriazam Amcazâde Hüseyin Paşa tarafından I. Leopold'e ve Saray Harp Şûrâsı reisi Ernst Rüdiger von Starhemberg'e hitaben Öttingen'in elçilik vazifesini layıkıyla tamamladığını bildirmek üzere kaleme alınmıştır. Bkz. BOA, A.DVNSNMH.d. 5, s. 513-519.

¹⁴ Leopold, 1656'dan itibaren Habsburglar için tercümanlık yapan Marc Antonio Mamuca della Torre'nin oğluydu ve 31 Ocak 1684'te dil oğlanı olarak Habsburg hizmetine girmiş, 10 Şubat 1686'da tercüman kadrosuna geçmişti, bkz. OeStA, HHStA, Türkei I, Turcica 164, Konv.7: Verzeichnis der Dolmetscher und Sprachknaben (1694-1710), fol. 168v. Leopold Mamuca, Habsburg elçilik heyetiyle birlikte 1700'de İstanbul'a gelmiştir. Öttingen'in sefareti kâğıda döken elçilik rahibi Simperto, kendisinden sadece bir defa ve Bay Leopold Mamuca (*Herr Leopold Mamuka*) şeklinde bahseder, bkz. Simperto, *Diarium oder: Ausführliche curiose Reiß-Beschreibung von Wien nach Constantinopel und von dar wider zurück in Teutschland*, Augsburg 1701, s. 6. Bu sıradan ifade Öttingen'in elçiliğinden sonra Leopold Mamuca'nın İstanbul'a kapı kethüdası olarak tayin edildiğine – bu konudaki sair evrak ortada olmasaydı bile – inanmayı güçleştirir. Ancak Leopold'ün sıradışı bir yönü vardır: Aile bağları. Pera'daki dragoman hanedanlarından biri olan Mamuca della Torre ailesi, *Gründ- und Umständlicher* müellifine göre Bâbü'lî'nin baştercümanı Aleksandr Mavrokordato'nun akrabasıydı, bkz. *Gründ- und Umständlicher*, s. 118. Jorga da bu akrabalık bağınyı teyit eder, bkz. Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, s. 249 d. 71. Bu bağlar onun İstanbul'da kalmasını ve Osmanlı başkentinde kapı kethüdası olmadığı halde diplomasi sahnesinde rol almasını kolaylaştırmış olabilir. Nitekim İngiltere elçisi Lord Paget'in arzı üzerine Leopold Mamuca della Torre'ye baştercümanlık beratı verilmiştir: "âsitâne-i sa'âdetimde Nemçe'nin baştercümânlığı hizmetinde olmak için kalan [...] Lopoldo'ya berat olmağla", BOA, A.DVNSDVE.d. 57/1, s. 34-35, h. 32 (Evâ'il-i Receb 1112 / 12-21 Aralık 1700). Leopold, aynı belgenin üzerine düşülen bir şerhten anlaşıldığı kadarıyla bu görevinde 11 Kasım 1706'ya kadar kalmıştır: "Vilâyetine gitmeğle ref'inden tercümânlığı Maveros'a [?] verilmiştir." Krş. Nurgül Bozkurt, *1699-1736 Tarihi Enebi Defterine Göre XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-Avusturya Münasebetleri*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 1994, s. 25. Leopold Mamuca bu tarihten bir süre sonra, 1707'de Osmanlı sınırındaki Petervaradin

diplomatik ilişkileri üzerine kaleme aldığı eserinde verdiği bilgiyle bu karışıklık bir nebze olsun çözülür: Öttingen'in büyükelçiliğinden (*Großbothschafter*) sonra İstanbul'a Alexander de Fin orta elçi (*Internuntius*) olarak tayin edilmiş, onun gelişine kadar Bâbüâlî'deki işleri Leopold Mamuca della Torre (*Agent*) idare etmiştir.¹⁵ Fakat Habsburgların diploması teamüllerini niçin hiçe sayarak Öttingen'in büyükelçiliğinden sonra Osmanlı başkentine kapı kethüdası göndermeyip orta elçi (*Internuntius*) tayin ettiklerini açıklamak gerekir.

Aslında Öttingen henüz Viyana'dan ayrılmadan önce Osmanlı başkentine tayin edilecek kapı kethüdası için hazırlıklar yapılmaya başlanmıştı. Deneyimli Şark dilleri tercümanı Johann Adam Lachowitz, Habsburg hariciyesinde pek arzu edilmeyen¹⁶ İstanbul'daki kapı kethüdalığı için aday olmuştu.¹⁷ Öttingen'in maiyetindeki diğer tercüman Cantig'e ise tayin edilecek kapı kethüdasının yanında kalmak üzere emir verilmişti.¹⁸ Fakat seçim yapılamadı. Bir süre sonra, 26 Haziran 1700'de Viyana'ya gönderdiği takririnde Öttingen kapı kethüdası tayin edilmesi gerektiğini hatırlatmıştı.¹⁹ Bunun üzerine Saray Harp Şûrâsı, orta elçiliğe ya da kapı kethüdalığına uygun gördüğü isimleri I. Leopold'e bildirmişti: Alexander de Fin, Ignaz von Quarient, Johann Adam Lachowitz ve Michael Talman.²⁰

I. Leopold, İstanbul'da aynı anda iki temsilci bulunmasının çift başlılık yaratacağını düşündüğünden kapı kethüdalığı için karar vermeden Fin'i orta elçi olarak tayin etmeyi uygun buldu (27 Ekim 1700).²¹ Habsburg İmparatoru'nun

---

Kalesi'nde tercüman olarak karşımıza çıkar: "vakt-i mezbûrda Varadin tercümânı Markantonzâde Mamuka tercümân idi." Bkz. *Die Autobiographie des Dolmetschers 'Osmân Ağa aus Temeschwar: der Text des Londoner Autographen in normalisierter Rechtschreibung*, haz. Richard F. Kreutel, Londra 1980, s. 96.

¹⁵ Hammer-Purgstall, *Geschichte der diplomatischer Verhältnisse zwischen Österreich und der Pforte im XVIII. Jahrhundert, das ist vom Carlwiziger Frieden 1699 bis zum Sistover Frieden 1792*, (OeStA, HHStA, Türki V, 30), s. 467. Hammer'in burada aktardığı bilgi, yukarıda atf verilen *Geschichte des osmanischen Reiches*'te yazdığından farklıdır. Bkz. dipnot 10. *Geschichte der diplomatischer Verhältnisse*'yi daha önce (muhtemelen 1811-1812) yazmış olmasına rağmen Hammer'in daha sonra niçin hataya düştüğünü tahmin etmek güçtür. Diğer taraftan Osmanlı belgelerine göre, Öttingen'in elçiliğinden sonra Habsburg maslahatını İngiltere elçisi Paget yürütmekteydi. İlgili bazı hükümler için bkz. Bozkurt, *Osmanlı-Avusturya Münasebetleri*, s. 26-27.

¹⁶ Karl A Roider, *Austria's Eastern Question 1700-1900*, Princeton 1982, s. 9.

¹⁷ OeStA, KA, Hofkriegsrat Protokollen 406 (Exp. 1699), 623v. November nr. 101. Lachowitz, Öttingen'in maiyetinde heyet sekreteri (*Legations-Secretarij*) olarak tayin edilmişti. OeStA, KA, Hofkriegsrat Protokollen 407 (Reg. 1699), 247v. 26 Juli nr. 216. Simperto onun hakkında şöyle yazar: "Bay Lackowiz, bu diller ve ülke hakkında gayet fazla tecrübeli birisiydi." Simperto, *Diarium*, s. 7.

¹⁸ OeStA, KA, Hofkriegsrat Protokollen 407 (Reg. 1699), 247v. 26 Juli nr. 217.

¹⁹ Hammer, *diplomatischer Verhältnisse*, s. 467.

²⁰ OeStA, KA, Hofkriegsrat Protokollen 408 (Exp. 1700), 409r. August nr. 112. Hammer ise Şûrânın Fin'i orta elçi, Quarient'i kapı kethüdası olarak önerdiğini yazar, bkz. Hammer, *diplomatischer Verhältnisse*, s. 468.

²¹ Hammer, *diplomatischer Verhältnisse*, s. 468. OeStA, KA, Hofkriegsrat Protokollen 410 (Reg. 1700), 350r. 27 October nr. 185. I. Leopold Fin'i; aklı ve zekâsı, iyi derecede İtalyanca bilmesi ve daha önce İstanbul'da bulunması nedeniyle seçmişti. Bkz. Hammer, *diplomatischer Verhältnisse*, s. 469.

İstanbul'a orta elçi göndermeyi istemesinin sebebi Karlofça Antlaşması'nın bazı maddelerinin farklı yorumlanması nedeniyle ortaya çıkan meselelerin Öttingen'in ve İbrahim Paşa'nın fevkalade elçilikleri sırasında çözülmemiş olmasıydı. Amcazâde Hüseyin Paşa'nın ve Starhemberg'in elçiler eliyle birbirlerine gönderdikleri nâmeler bu sorunları ortaya koyar: Novi Kalesi'nin arazisinin belirlenmesi, esirlerin hürriyetine kavuşturulması ve iki imparatorluk arasındaki ticaretin düzenlenmesi.²²

Ancak Habsburg elçisinin yola çıkması mümkün olmayacaktı. I. Leopold'un açık emrine rağmen hazırlıklar zamanında tamamlanamadı.²³ Gecikmenin nedeni Fin'in yolculuk masraflarından başka İstanbul'a götüreceği hediyeler ve bilhassa Osmanlı başkentindeki harcamaları için ne kadar bütçe ayrılacağı meselesiydi. Bu konuda elçi ve Habsburg maliye bürokrasisi arasındaki görüşmeler sonuçsuz kalmıştı. Viyana'da Saray Harp Şûrâsı ile Maliye Dairesi (*Hofkammer*) arasındaki rekabet ve anlaşmazlık Fin'in İstanbul'a hareketini geciktiriyordu. Bu şartlar altında Harp Şûrâsı reisi Starhemberg, I. Leopold'e Osmanlı başkentine kapı kethüdası gönderilip hem Osmanlı-Habsburg anlaşmazlıklarının müzakere edilmesini, hem de Fin'e Bâbüâlî tarafından tayinat verilip verilmeyeceğinin öğrenilmesini teklif etmişti. Leopold bu teklifi geri çevirmiş ve Fin'in elçiliğinin muhtemel maliyeti ile ilgili hesabını abartılı olsa da meselenin hızla çözülmesini istemişti.²⁴

Leopold'un kapı kethüdası tayin etmeyip orta elçi göndermekteki ısrarı iki imparatorluk arasındaki ihtilafların üst düzeyde müzakere edilerek çözülebileceğine

²² Osmanlı tarafı sınır anlaşmazlıklarının bir an evvel sonuçlandırılması gerektiğinde ısrar ediyor ve esirler meselesinde şer'i hukukun sınırları dışına çıkılamayacağını vurguluyordu, bkz. BOA, A.DVNSNMH.d. 5, s. 518-519. Starhemberg'in mektubu ise Osmanlı-Habsburg ilişkilerindeki muhtemel sorunları daha açık olarak ortaya koyar: "Eğerçi sınırlara ve esirlere ve ticârete müte'allik mumâ-ileyh 'izzetlü İbrahim Paşa ile söyleşilen mesâlih kendiden i'lâm olunacak. Ba'zı mülâhazasına binâen arzu olunan itmâma şimdîye değin imkân olmamışdır. Lakin mumâ-ileyh İbrahim Paşa'nın i'lâmı üzere sulh u salâha cenâb-ı âlîlerinin kemâl mertebe himmetleri olduğu mütehakkık olmağla ana i'timâd ile aslâ şekk ü şübhemiz yokdur ki i'tidâl ve insâfa lâyük ve iki devlet beyninde hâsıl olan dostluğun te'kidine münâsib vesâ'il mülâhaza olunduktan sonra lütf-ı Hakk ile bâkî kalan sınırın tefriki yümn ü sa'âdet ile tekmil ve tetmim olundukda Hirvatlık'da dahi mevkûf olan cüz'î müşkillik nizâ'ı vech-i enseb ile tevfiik edtdirile." BOA, A.DVNSNMH.d. 5, s. 535.

²³ I. Leopold 1701'in ilk günlerinde Alexander de Fin'in bir an evvel yola çıkmasını emretmişti, bkz. OeStA, HHStA, Türkei I, Turcica 176, Konv.1: Korrespondenzen 1701, fol.3r., I. Leopold'den Hofkriegszahlamt'a, 15 Ocak 1701 Viyana.

²⁴ OeStA, HHStA, Türkei I, Turcica 176, Konv.1: Korrespondenzen 1701, fol.35-41, Starhemberg'den I. Leopold'e, 15 Mart 1701 Viyana ve I. Leopold'ün emri, 15 Mart 1701 Viyana. Fin'in hesabına göre, bir sene sürmesi muhtemel elçiliği için 20 bin guldene ihtiyacı bulunmaktaydı. Maliye bürokrasisi ise söz konusu meblağın Albert von Caprara'nın orta elçiliği (1682-1683) sırasında yaptığı masrafların çok üzerinde olduğunu savunuyordu. Tarafların anlaşmazlık konusu bilhassa Bâbüâlî'nin İstanbul'a gelen elçilere ve kapı kethüdalarına verdiği tayinat Fin için de tahsis edip etmeyeceğiydi. 17. yüzyılda Habsburg elçilerine ve kapı kethüdalarına verilen tayinat hakkında bkz. Halef Cevrioğlu, *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-Habsburg Diplomatik İlişkileri ve Osmanlı Diplomasisi*, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2021, s. 150 vd.

yönelik düşüncesinden kaynaklanıyordu.²⁵ Ancak Habsburg sarayının maliye bürokratlarının Fin'in yolculuğa çıkması için gerekli parayı hazırlayamadıkları her geçen gün, Harp Şûrâsı Osmanlı barışından daha fazla endişe duyuyordu. Nitekim bir kere daha – fakat bu defa tekliflerini daha açık şekilde gerekçelendirerek – Osmanlı başkentine kapı kethüdası gönderilmesinin önemini I. Leopold'e sundukları taktirle belirttiler. Buna göre: Osmanlı barışını korumak şarttı zira Habsburg ordusunun iki farklı cephede savaşması mümkün değildi; Novi Kalesi'nin arazisi başta olmak üzere Osmanlı-Habsburg sınırındaki anlaşmazlıklar ciddiye alınmalıydı; Thököly ve maiyetinin İstanbul'dan uzaklaştırılması, Fransa elçisinin Habsburglar aleyhindeki girişimlerinin de engellenmesi gerekiyordu. Üstelik bir an evvel Osmanlı başkentine kapı kethüdası gönderilecek olursa, İstanbul'dan ayrılacağı kesinleşen Lord Paget'in kendisine bu konularda fiilen ve vereceği tavsiyelerle destek olacağı da kesindi. Taktirde ayrıca kapı kethüdalığı için her ikisi de yeteri kadar tecrübeyle sahip Lachowitz ve Talman öneriliyordu. Şayet Fin hemen yola çıkamayacaksa önerilen isimler arasından birisi kapı kethüdası tayin edilmeliydi.²⁶

Harp Şûrâsının endişesi yersiz değildi. Osmanlılar ve Habsburglar arasındaki sorunlar çözüm beklerken, Fin'in uzayan seyahat hazırlıkları sırasında, İspanya veraseti meselesi nedeniyle Avrupa diplomasisinin hareketlenmesi diplomasi gündemine yeni bir mesele daha eklemişti. Thököly Imre ve taraftarları, Habsburg reformlarının rahatsızlık yarattığı Macaristan'da Avrupa diplomasisindeki gelişmelerden de istifade edebilecekleri siyaset zemini arıyorlardı. Buna karşılık Viyana – henüz Osmanlı başkentinde temsilcisi bulmadığından – İngiltere elçisi Paget'in diplomasi yeteneğine ve Öttingen'in fevkalade elçiliği sırasında sürüncemede kalan bağış parasına (*Donatıngelder*)²⁷ güveniyordu. Bunun için Paget'e

²⁵ Öttingen'in büyükelçiliğinden sonra I. Leopold'ün Osmanlı başkentine kapı kethüdası göndermemesi literatürde farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Bir yaklaşıma göre Habsburg sarayı İstanbul'daki çıkarlarını İngiltere ve Hollanda elçilerinin koruyacağına güvenmektedir. Bir başka görüşe göre ise Habsburgların artık Osmanlılardan korkması için sebep kalmamıştır. Keza I. Leopold'ün ve çevresindeki yaşlı danışmanların, Viyana'yı Türklerden bir faninin değil Tanrı'nın koruyacağına yönelik inançları da açıklama olarak verilmiştir. Genel bir değerlendirme için bkz. Roider, *Austria's Eastern Question*, s. 23. Parvev ise bu durumu Habsburg sarayının Osmanlıların sulhperveliğine olan inancının işareti olarak yorumlar, bkz. Ivan Parvev, *Habsburgs and Ottomans between Vienna and Belgrade (1683-1699)*, New York 1995, s. 141.

²⁶ OeStA, HHStA, Türkei I, Turcica 176, Konv.1: Korrespondenzen 1701, fol. 75-81, Saray Harp Şûrâsından I. Leopold'e, 4 Ağustos 1701 Viyana. Ayrıca bkz. Eudoxius Hurmuzaki, *Fragmente zur Geschichte der Rumänen*, c. III, Bükreş 1884, s. 500.

²⁷ Karlofça müzakereleri sırasında Habsburglar, Osmanlı murahhasları Ramî Mehmed ve Mavrokordato'ya yüklü miktarda para vaat etmişlerse de gerek müzakereler tamamlandığında gerekse Öttingen'in elçiliği sırasında bu vaat yerine getirilmemişti. Öttingen, I. Leopold'ün kat'i emri gereğince Novi arazisi meselesi çözülmeden parayı Osmanlı murahhaslarına vermediği gibi, bu meseleyi çözmek için arabuluculuk yapan Lord Paget'e de emanet etmeyip Viyana'ya götürmüştü, bkz. Hurmuzaki, *Fragmente*, s. 495. Osmanlı murahhaslarına para bağışı meselesinin

söz konusu paranın havale edilmesi ve Bâbiâli antlaşma şartlarına uygun olarak Thököly yandaşlarının sınır bölgelerinden uzaklaştırılmalarına dair serhad pašalarına ferman gönderdiğinde, vaat edildiği şekilde dağıtılması fikri gündeme gelmişti.²⁸ Esasen Karlofça Antlaşması'nın 10. maddesine göre Macarlar ve Erdelliler sınırın uzağına yerleştirilmişti.²⁹ Ancak Thököly'nin Fener'deki konağı Ferriol'un ziyaretleriyle birlikte İstanbul'daki Habsburg aleyhtarı diplomasinin merkezlerinden birisi olmuştu. Bu ortamın etkisiyle Veziriazam ile görüşmek üzere Edirne'ye gittiyse de şehre sokulmadığı gibi, Thököly'nin artık İstanbul'da da ikamet etmesine müsaade edilmedi ve Macar Prens Eylül 1701'de İzmit'e gönderildi.³⁰ Böylece Thököly Imre, Osmanlı-Habsburg diplomasinin gündeminden düştü.³¹

Bu başarı Öttingen'in İstanbul'dan ayrılmasından sonra Habsburg çıkarlarını koruyan Paget'in hanesine yazılabilir. Ancak Osmanlıları İspanya Veraset Savaşı'ndan uzak tutan iradenin kaynağı, Paget'in çabalarından ziyade, Osmanlı sarayında ve Bâbiâli'de iktidarı elinde bulunduran barış hizbiydi. Ne var ki barış hizbi tek ve bütün bir iktidar odağı olmaktan ziyade bir ittifaktı ve bu ittifak sorunsuz değildi. II. Mustafa üzerindeki nüfuzunu kullanarak devlette güç sahibi olmuş Şeyhülislam Feyzullah Efendi ile Veziriazam Amcazâde Hüseyin Paşa arasındaki iktidar mücadelesi, Amcazâde'nin kapı halkının tasfiyesiyle³² ve nihayet Eylül 1702'de veziriazamlıktan çekilmesiyle sonuçlanmıştı.³³

---

ayrıntıları için bkz. William B. Slottman, *Ferenc II Rákóczi and the Great Powers*, New York 1997, s. 186-193.

²⁸ OeStA, HHStA, Türkiye I, Turcica 176, Konv.1: Korrespondenzen 1701, fol. 6-7, Saray Harp Şûrâsından I. Leopold'e, 16 Ocak 1701 Viyana. Ayrıca bkz. Hurmuzaki, s. 500.

²⁹ *Muâbedât Mecmûası*, c. III, Ankara 2008, s. 97. Macar mültecilerin önemli bir kısmı Rumeli'de Çetrotfa'ya yerleştirilmişti, bkz. Selim Hilmi Özkan, "Karlofça Antlaşması Sonrası Osmanlı-Avusturya İlişkilerinde Macarların Durumu", *Avrasya Etüdüleri*, 41/1, (2012), s. 190-191.

³⁰ de la Motraye, *Travels*, s. 211-212. Ahmed Refik'in aktardığı belgeye göre Thököly Imre ve maiyetinin İzmit'te ikametlerine uygun yer ayarlanması için İstanbul Kaımmakamı'na 5-14 Eylül 1701 tarihleri arasında ferman gönderilmişti. Bkz. Ahmed Refik Altınay, *Türk Hizmetinde Kral Tököli Imre (1683-1705)*, İstanbul 1932, s. 52.

³¹ Thököly'nin maiyetinde bulunan János Komáromi sürgün kararının arkasında Habsburglara yaranmak isteyen Bâbiâli tercümanı Mavrokordato'nun bulunduğunu düşünüyordu, bkz. István Seres, *Thököly Imre és Törökország – Imre Thököly ve Türkiye*, Budapeşte 2006, s. 143; Hüseyin Şevket Çağatay Çapraz, "Imre Thököly'nin Kâtibi Yanoş Komáromi'nin Günlüklerinde Osmanlılar", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20/1, (2016), s. 184 ve s. 196. Thököly ile İzmit'te görüşme fırsatı bulan de la Motraye, Prens'in kendisinden Lord Paget'le irtibat kurmasını istediğini seyahatnamesinde yazar. de la Motraye'nin satırlarına göre, Thököly, Fransa ile münasebetini ve Macaristan siyasetiyle alakasını kesmeyi vaat ediyor, buna karşılık İstanbul'a dönebilme umut ediyordu, bkz. de la Motraye, *Travels*, s. 213.

³² Akrabasından olan Kiblelîzâde Ali Bey'in II. Mustafa aleyhine taht değişikliği tertip ettiği iddiasıyla suçlu bulunup idam edilmesiyle Amcazâde Hüseyin Paşa'nın kapı halkının tasfiyesi süreci henüz veziriazamlığı devam ederken başlamıştı. Ayrıntılar için bkz. Markus Köhbach, "Das Schicksal des Qibleli-Zade Ali Beg und die Dimension des Großvesirs Amuca-Zade Köprülü Hüseyin Paşa", *Südost-Forschungen*, 40, (1981), s. 18-30. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki iktidar mücadelesini İstanbul'dan gözlemleyen İngiltere elçisi Robert Sutton, Kiblelîzâde'nin idam

Hüseyin Paşa'dan boşalan veziriazamlık makamına Feyzullah Efendi'nin isteği üzerine Daltaban Mustafa Paşa getirildi.³⁴ Mustafa Paşa, 1683-1699 Harbi'nde vezirliğe kadar yükselmişti. Savaş sırasında hakkındaki şikâyetler sebebiyle idamına karar verilse de Feyzullah Efendi'nin araya girmesiyle cezası sürgüne çevrilmiş ve Bosna'da Poçitel Kalesi'ne gönderilmişti. Savaşın son senelerinde Bosna ahalisinin arzı üzerine vali ve serasker tayin edilmiş, bu sırada askerî yeteneklerini ispatlamıştı. Bu yetenekleri onun savaş bittiğinde Arap aşiretlerin isyanını bastırmak üzere Bağdad'a vali olarak gönderilmesine yol açtı. Mustafa Paşa'nın Bağdad valiliği bölgede asayişin sağlanması ve Basra'nın yeniden Osmanlı hâkimiyetine alınması gibi parlak sonuçlar vermişti. Bu başarıları Mustafa Paşa'yı Anadolu beylerbeyliğine taşımış, kendisine veziriazamlığa giden yolu açmıştı.³⁵

Feyzullah Efendi, veziriazam seçiminde yanıldığını kısa sürede anlayacaktı. Daltaban Mustafa Paşa, büyük toprak kayıpları pahasına imzalanmış antlaşmayı kabullenememişti. Nitekim ilk icraatlarından birisi antlaşmayla elden çıkan kalelerin defterini hazırlamak oldu. Veziriazam, Bosna'da Sava Nehri sahilindeki kalelerin ve Podolya'daki Kamanıçe Kalesi'nin gereği yokken verildiğini, böyle bir antlaşmayı imza edenlerin "*Almanlar kadar gavur olduklarını*" düşünüyor ve Rami Mehmed Efendi ile Aleksandr Mavrokordato'yu ihanetle suçluyordu.³⁶ Antlaşma şartlarından memnun olmayan Mustafa Paşa'nın Lehistan'a veya Rusya'ya savaş ilan edeceği konuşuluyor, hatta Budin'i geri alacağını bizzat kendisi ifade ediyordu.³⁷

Ne var ki Daltaban Mustafa, mühr-i hümâyûnun kendisini siyaset sahnesinde iktidar sahibi yapmaya yetmediğinin farkındaydı. Şeyhülislam Feyzullah Efendi'nin gücü o raddeye varmıştı ki Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa'nın sözleriyle "*vüzerânun ancak bir adı kalıf*" devlet idaresindeki rolü önemsizleşmişti.³⁸ II. Mustafa üzerinde Feyzullah Efendi'nin tahakkümünü kırarak padişahı yeni bir savaş için ikna etmenin

---

edilmesinden sonra Veziriazam'ın giderek yalnızlaştığını ve sağlığının bozulduğunu, makamında uzun süre kalmasının pek mümkün olmadığını yazmıştır. Bkz. NA, State Papers 97/21, fol. 87r., Robert Sutton'dan Daniel Finch'e, 18 Ağustos 1702 İstanbul.

³³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 15-16; Özkan, *Amcazâde Hüseyin*, s. 198-202.

³⁴ Râşid Mehmed Efendi, *Târîh-i Râşid ve Zeyli*, c. I, haz. Abdülkadir Özcan-Yunus Uğur-Baki Çakır-Ahmet Zeki İzgöer, İstanbul 2013, s. 613.

³⁵ Abdülkadir Özcan, "Daltaban Mustafa Paşa", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 13, (1987), s. 300-318.

³⁶ Dimitri Kantemir, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi*, c. II, (çev. Özdemir Çobanoğlu), İstanbul 2002, s. 835, 992.

³⁷ Hammer, *Geschichte*, s. 60; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, s. 236. İstanbul'daki İngiltere elçisi Robert Sutton'un gözlemlerine göre kamuoyu Mustafa Paşa'nın veziriazamlığa getirilmesini savaş alameti olarak görüyor ve bunu memnuniyetle karşılıyordu. İngiliz elçi, bu şartlar altında Fransız diplomasisinin yeniden harekete geçeceğini tahmin ediyordu. NA, State Papers 97/21, fol. 84v.-85r., Robert Sutton'dan Daniel Finch'e 19 Eylül 1702, İstanbul.

³⁸ Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretname İnceleme-Metin (1106-1133 / 1695-1721)*, haz. Mehmet Topal, Ankara 2018, s. 698. Fransa elçisi Ferriol de veziriazamlığın önemini yitirdiğini yazar: "Onunla [Amcazâde Hüseyin Paşa] birlikte veziriazamlığın da öldüğü söylendi." Bkz. *İstanbul'da Fransız Elçiliği – Marki de Bonnac'ın Tarihi Hatırat ve Belgeleri*, haz. M. Charles Scherer, (çev. Ali Şevket Bizer), Ankara 2012, s. 151.

yolunu bulamayan Mustafa Paşa, Bucak'ta patlak veren Nogay İsyanı'nı savaş plânlarını hayata geçirmek için kullanmayı düşünmüştü. Karlofça Antlaşmalarının ilgili hükümleri gereğince Lehistan ve Rusya topraklarına düzenledikleri yağma ve akınların ekonomik getirisinden mahrum kalan Nogaylar 1702 sonbaharında Bucak'ta toplanmıştı. Kırım Hanı II. Devlet Giray'ın bilhassa Osmanlı-Rus barışının aleyhindeki tutumu Osmanlı sarayında destek bulmayınca, Tatarların da desteğiyle büyüyen isyan Osmanlı kale ve garnizonlarını hedef almıştı.³⁹ Bu sırada Feyzullah Efendi ve Rami Mehmed'den kurtulmayı da tasarlaması Veziriazam'ın sonunu getirecekti. Edirne'deki iktidar oyununda Daltaban Mustafa önce makamını, ardından da hayatını kaybetti.⁴⁰

Mazul ve maktul Mustafa Paşa'nın yerine barışın sütunu⁴¹ Rami Mehmed Paşa getirildi. Bu tayin Osmanlı sarayındaki barış hizbinin başarısı olduğu kadar, Şeyhülislam Feyzullah Efendi'nin de mutlak zaferiydi. Nitekim II. Mustafa, yeni veziriazamını devlet işlerinde Şeyhülislam'ın sözünden çıkmaması için uyarılmıştı.⁴²

Michael Talman'ın Diplomatik Misyonu ve Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İlk Gözlemleri

Viyana, Daltaban Mustafa Paşa'nın azlini ve idamını, ondan boşalan veziriazamlık makamına Rami Mehmed Paşa'nın getirildiğini Michael Talman'ın kaleminden öğrendi. Habsburg diplomatı, Osmanlı başkentindeki gelişmeleri o sırada bulunduğu Belgrad'da haber almış ve geç kalmaksızın Saray Harp Şûrâsına yalın bir üslupla bildirmişti.⁴³ Talman bu tarihte, Alexander de Fin'in elçilik

³⁹ Rifa'at Ali Abou-el-Haj, "The Formal Closure of the Ottoman Frontier in Europe: 1699-1703", *Journal of the American Oriental Society*, 89/3, (1969), s. 472-474.

⁴⁰ Daltaban Mustafa Paşa'nın Bucak İsyanı'ndaki rolü için bkz. Özcan, *Daltaban Mustafa Paşa*, s. 323-325; Rifa'at Ali Abou-el-Haj, *1703 İsyanı – Osmanlı Siyasasının Yapısı*, (çev. Çağdaş Sümer), Ankara 2011, s. 92-93. Bu tarihte Edirne'de bulunan Rus elçi Pyotr Andreyeviç Tolstoy, Mustafa Paşa'nın azlini ve böylece Osmanlı-Rus barışının bozulmamasını kendi çabalarına mal etmişti. 30 Ocak 1703'te Petersburg'a gönderdiği raporunda Valide Gülnuş Emetullah Sultan ve Şeyhülislam Feyzullah Efendi üzerinden Sultan II. Mustafa'yı Veziriazam'ı değiştirmek için etkilediğinden bahseder, bkz. *Tolstoy'un Gizli Raporlarında Osmanlı İmparatorluğu – İstanbul'daki Rus Büyükelçi Pyotr Andreyeviç Tolstoy ve Onun Osmanlı İmparatorluğu'na Dair Hatıraları (XVIII. Yüzyılın İlk Çeyreği)*, haz. M.R.Arunova ve F.S.Oreşkova, (çev. İbrahim Allahverdi), İstanbul 2009, s. 127. İngiltere elçisi Sutton'un Londra'ya gönderdiği raporlar ise Tolstoy'un Edirne'de son derece sıkıntılı durumda olduğunu gösterir. Bunlara itibar edildiğinde Daltaban Mustafa Paşa'nın azlinin Rus elçisinin faaliyetlerinin sonucu olduğunu düşünmek zorlaşır. Sutton'a göre, Mustafa Paşa iktidarını güçlendirmek için tehlikeli işlere girişmişti. Bâbüâlî'deki nüfuzunu arttırmak ve kendi iktidarını tesis etmek isteyen Osmanlı veziriazamı halk nezdinde itibar kazanmak için savaş çıkarmayı göze almıştı. Plânlarının açığa çıkması üzerine Daltaban Mustafa Paşa hayatını kaybetmiştir. Bkz. NA, State Papers 97/21, fol. 121r., Robert Sutton'dan Daniel Finch'e, 8 Şubat 1703 İstanbul.

⁴¹ Hammer, *Geschichte*, s. 61.

⁴² Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 19.

⁴³ Talman, yeni veziriazam hakkında yalnızca Karlofça'da Osmanlı murahhası olduğu ek bilgisini vermiş ve bu değişiklik nedeniyle yeni itimatnâme gönderilmesi gerektiğini Viyana'ya

sekreteri sıfatıyla Edirne'ye gidiyordu. Fin ise, orta elçi tayin edilmesinin üzerinden geçen uzun zamana karşın henüz hazırlıklarını tamamlayamamış, hâlâ Maliye Dairesi bürokratları ile müzakereler yürütüyordu. Geçen zaman içinde Harp Şûrâsının Habsburg sınırlarındaki ve İstanbul'daki Osmanlı askerî hareketliliğini işaret eden uyarıları I. Leopold'ün fikrini değiştirmemişti.⁴⁴ Bu şartlar altında, 12 Kasım 1702'de Talman, elçi sekreteri olarak seçilmiş ve hem Daltaban Mustafa Paşa'nın veziriazamlık makamına getirilmesini tebrik için, hem de Fin'in elçiliğine dair siyasî temasları başlatmak üzere görevlendirilmişti. Osmanlı diplomasisindeki tecrübesi Talman'ın seçilmesini kolaylaştırmıştı.⁴⁵

22 Mayıs 1661'de Tirol bölgesinin küçük bir kasabasında (Innichen, bugün İtalya'da San Candido) doğan Michael'in ne zaman ve niçin Viyana'ya taşındığı bilinmiyor.⁴⁶ Hakkındaki ilk arşiv kaydı 9 Ağustos 1691'de Şark dilleri tercümanları arasında bir kadro bulduğuna işaret etmektedir: Talman, tercüman Pantaleone Cleronome'nin ölümüyle boşalan kadroya François Mesgnien Meninski'nin tavsiyesi üzerine atanmıştı.⁴⁷ Bu atamadan önce İstanbul'daki dil oğlanları arasında bulunduğu ve 1683 sonrasında Viyana'ya döndüğü literatürde iddia edilse de bunu arşiv belgeleriyle tespit etmek mümkün değildir.⁴⁸ Şark dilleri tercümanları arasında

---

hatırlatmıştır, bkz. OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relations anno 1703, fol. 9v.-10r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 29 Ocak 1703 Belgrad.

⁴⁴ Mansfeld, Anadolu'dan ve Rumeli'den çok sayıda sipahinin Temeşvar, Belgrad, Niş ve Sava ile Una nehirlerinin sahillerindeki kale ve palankalara gönderildiği ve yeniçeri ocağına nefer yazıldığı istihbaratını I. Leopold'le paylaşırken, Osmanlılarca sayılan Lord Paget'in İstanbul'dan ayrıldığını, yerine gelen Sutton'un tecrübesiz olduğunu, Hollanda elçisi Colyer'den ise fayda beklenmemesi gerektiğini eklemiştir, bkz. OeStA, HHStA, Türki I, Turcica 176, Konv.2: Korrespondenzen 1702, fol.102-104, Mansfeld'den I. Leopold'e, 27 Nisan 1702 Viyana. Bu takrire cevaben, I. Leopold, Fin'in bir an önce İstanbul'a gitmesi gerektiğini – tekrar – kabul etmiş, gerekli hazırlıkların derhal tamamlanmasını – tekrar – emretmişti. Ancak Fin ve Maliye Dairesi arasındaki harcırah pazarlıkları 1702 Ekimi'nde hâlâ sonuçlanmamıştı, bkz. OeStA, KA, Hofkriegsrat Protokollen 416 (Reg. 1702), 664r. 7 October nr. 80.

⁴⁵ OeStA, KA, Hofkriegsrat Akten 83, 1702 Nov 126, 12 Kasım 1702 Viyana. Saray Harp Şûrâsı, aynı gün Maliye Dairesine gönderdiği yazıyla Talman'a ve 6 ila 8 kişiden mürettep maiyetine harcırah verilmesini ve Fin'in birkaç ay içinde yola çıkacağı şekilde bütçe hazırlanması gerektiğini hatırlatmıştır, bkz. OeStA, KA, Hofkriegsrat Akten 83, 1702 Nov 128, Saray Harp Şûrâsından Maliye Dairesine, 12 Kasım 1702 Viyana.

⁴⁶ Wolfgang Klesl, *Leopold von Talman, ein österreichischer Diplomat des Spätbarocks*, Universität Wien, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Viyana 1966, s. 13.

⁴⁷ OeStA, HHStA, Türki I, Turcica 164, Konv.7: Verzeichnis der Dolmetscher und Sprachknaben (1694-1710), fol. 169r. Bu tarihte Habsburg sarayında itibar gören bir başka tercüman Marc Antonio Mamucca della Torre ise Talman'ın yetenekleri hakkında fikir sahibi olmadığını belirtmişti. Bkz. Dóra Kerekes, "A Császari Tolmáczok a Magyarországi Visszafoglaló Háburúk Idején", *Századok A Magyar Történelmi Társulat Folyóirata*, 137/5, (2004), s. 1226.

⁴⁸ Roider, *Austria's Eastern Question*, s. 10 ve s. 23. Roider'in atf verdiği kaynaklarda Talman'ın İstanbul'da dil oğlanı olarak Türkçe öğrendiğine dair bir bilgi bulunmaz. Kerekes de Talman'ın ismini 1683 sonrasında Viyana'ya dönen tercümanlar arasında kaynak göstermeksin sayar, bkz. Kerekes, *A Császari Tolmáczok*, s. 1226 vd. Bununla birlikte Talman, 1692 senesinde Şark dilleri sahasında hâlihazırda on yıllık birikime sahip olduğunu yazmıştır, bkz. OeStA, KA, Feldakten,

kendisine yer bulduktan kısa süre sonra, 1692'de Osmanlı-Habsburg barışı için müzakere zemini oluşturmak üzere arabulucu olarak gönderilen Hollandalı diplomat Coenraad van Heemskerck'in maiyetine tercüman tayin edilmesinden anlaşılacağı üzere Michael Talman mesleğinde gelecek vaat ediyordu.⁴⁹ Nitekim 1694'e kadar süren görevi sırasında Osmanlı veziriazamlarından başka, Kırım hanları, şeyhülislam, kazasker, reisülküttap, yeniçeri ağası ve sair devlet ricali ile vuku bulan müzakerelerde tercümanlık yapan Talman, bu sırada edindiği tecrübelerini Osmanlı diplomasisinin işleyişi üzerine 1697'de kaleme aldığı eserinde kağıda dökmüştü.⁵⁰ Viyana'ya dönüşü sonrasında, yine Meninski'nin desteğiyle ordu tercümanlığına getirilen Michael Talman, Karlofça müzakerelerinde ve Osmanlı-Habsburg sınırı tahdidinde de görev almıştı.⁵¹ Bu sırada Osmanlı sarayı tarafından Habsburg başkentine gönderilen Elçi İbrahim Paşa'ya refakat etmek üzere tayin edilmişti.⁵² Bu görevi süresince İbrahim Paşa ile kurduğu dostluk bağları sayesinde, Osmanlı elçisi Talman'ı kapı kethüdalığı için önermişti.⁵³ Keza Saray Harp Şûrâsı da, daha önce işaret edildiği gibi, Talman'ı İstanbul'daki diplomasi yükünü taşıyabilecek diplomat adayları arasında görüyordu. Ancak Alexander de Fin'in orta elçi tayin edilmesi üzerine kapı kethüdası atanması ertelenmiş, Michael Talman ise Fin'in elçilik sekreterliğine getirilmişti. Bu andan itibaren tarihin akışı

AFA 208 (1697), XIII, 1697.13.08, s. 2-3. Bu bilgiye istinaden Michael Talman'ın Viyana Kuşatması öncesinde Türkçe başta olmak üzere Şark dillerini bildiği söylenebilir.

⁴⁹ Kerekes, *A Császári Tolmácszok*, s. 1126. Heemskerck'in misyonu Şanlı Devrim'den (1689) itibaren İngiltere Krallığı tacını da taşıyan Hollanda Genel Valisi III. William'ın Augsburg Birliği Savaşları (Dokuz Yıl Harpleri olarak da bilinir, 1688-1697) sürekken müttefiki Habsburgların Osmanlılarla barış yaparak doğu cephesinde bulunan ordularını Fransa'yla savaşmak üzere batı cephesine kaydırmasını hedefleyen diplomasisinin parçasıydı. III. William aynı zamanda İngiltere elçisi Lord Paget'i de benzer bir misyonla Osmanlılara göndermişti ki Paget'ten önce de İngiliz diplomatlar Osmanlılar ve Habsburglar arasında barış görüşmelerinin başlaması için çaba gösteriyorlardı. Heemskerck'in misyonu hakkındaki ayrıntılar için bkz. Colin Joseph Heywood, *English Diplomacy between Austria and the Ottoman Empire in the War of the Sacra Liga, 1684-1699, with Special Reference to the Period 1688-1699*, University of London, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Londra 1970, s. 192 vd.

⁵⁰ 90 sayfalık bu eserinde Michael Talman, Heemskerck'in sonuçsuz kalan diplomatik temasları sırasında gözlemlemek fırsatını bulduğu Osmanlı diplomasisinin söylemini ve pratiklerini anlatır. Başlığı bulunmayan eser Harp Şûrâsına takdim edilmiştir. Bkz. OeStA, KA, Feldakten, AFA 208 (1697), XIII, 1697.13.08.

⁵¹ Kerekes, *A Császári Tolmácszok*, s. 1226-1227. Bu sırada Habsburg sınır muhaddidi Luigi Ferdinando Marsigli ile geliştirdiği dostluk sayesinde, Marsigli'nin Budin'de ele geçirdiği yazmaların kataloğunu hazırlayacak, fakat bu iş yeni görevi nedeniyle yarım kalacaktır, bkz. Zsuzsa Kovács, "The Library of the Müfti of Buda in the Marsigli Collection, Bologna", *Identity and Culture in Ottoman Hungary*, ed. Pál Fodor ve Pál Ács, Budapeşte 2017, bkz. s.86-87. Çalışmalar yarım kalmış olsa da katalog yayımlanmıştır, bkz. Michael Talman, *Elenchus Librorum Orientalium Manuscriptum*, Viyana 1702.

⁵² OeStA, KA, Hofkriegsrat Protokollen 407 (Reg. 1699), 248r. 26 Juli nr. 219.

⁵³ Klesl, *Leopold von Talman*, s. 13.

Michael Talman'ı, Osmanlı siyasetini okumaktaki yeteneği sayesinde, Habsburg sarayı için önemli bir diplomat olarak ortaya çıkaracaktır.

Talman'ın yolculuğa çıktığı tarihin (1703 senesinin ilk günlerinde) hemen öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'ndaki askerî hareketlilik de artmıştı. Osmanlı ordusu Bucak'taki isyanı bastırmak için Babadağı sahrasında toplanmak üzere emir almıştı. Michael Talman, Belgrad'dan gönderdiği raporunda Osmanlı Avrupası'ndaki devam eden askerî hazırlıklar hakkında Viyana'yı bilgilendirmişti. Belgrad muhafızı Hasan Paşa ve kethüdası ile yaptığı görüşmelerde elde ettiği malumata göre Bosna, Belgrad ve Temeşvar paşaları haricinde Rumeli'deki bütün paşalara emrindeki askerlerle birlikte orduya katılmaları emredilmişti. Bunun üzerine Rumeli Valisi Elçi İbrahim Paşa da birkaç gün önce yola çıkmıştı. Talman, bu askerî hazırlıkların gerçekten de Bucak'taki isyanı bastırmak için olduğunu düşünüyor, Eflâk üzerinden Erdel'e yahut Lehistan'a yönelik harekâta ihtimal vermiyordu. Ancak Habsburg diplomatı, Edirne yolu üzerindeki askerî hareketliliği dikkatle gözlemleyeceğini, meselenin aslına nüfuz ettiğinde Viyana'ya derhal yazacağını da taktirine eklemişti.⁵⁴

Nitekim Talman, bir sonraki taktirinde, Belgrad'dan Edirne'ye yaptığı yolculuk sırasında gördüğü manzaradan kısaca bahseder: Arnavutluk'tan ve Rumeli'den Babadağı'na gitmek üzere gelip geçenler haricinde yol üzerinde daha önceki senelerde müşahede ettiği savaş hazırlıklarından en ufak eser bile yoktu. Üstelik Osmanlı-Rus anlaşmazlıkları henüz çözülmüş değildi ve bilhassa da Gürcistan'daki gelişmeler üzerine daha önce Babadağı'na gitmeleri emredilen Anadolu'daki Osmanlı birlikleri bu bölgeye kaydırılmıştı. Donanmanın da Trabzon'a gönderilmesi düşünülmüyordu. Ancak Talman'ın istihbaratına göre, aynı zamanda Bucak'taki isyanın ve isyanı bastırmaya yönelik askerî tedbirlerin arkasında Bâbîâli'nin Erdel'e yönelik plânları olduğu da konuşuluyordu.⁵⁵

Talman, Edirne'ye gelir gelmez diplomatik temaslarına da başladı. İlk önce Bâbîâli'nin baştercümanı Mavrokordato ile 28 Şubat 1703'te görüşmek imkânı bulmuştu. Aleksandr Mavrokordato, bu görüşme sırasında Talman'a Osmanlı-Habsburg barışının devamı için katkıda bulunacağını, bunu imparatorundan gördüğü iltifat için değil, fakir düşmüş halka karşı sorumluluklarının gereği yapacağını söylemişti. Birkaç gün sonra, 5 Mart'ta, Rami Mehmed Paşa tarafından gayr-ı resmî

⁵⁴ OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relationes anno 1703, fol. 7v.-8r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 29 Ocak 1703 Belgrad. Bu taktire cevaben Saray Harp Şûrâsından gönderilen talimatta Osmanlı İmparatorluğu'ndaki askerî hareketliliğe dair güvenilir bilgi toplaması istenmiştir, bkz. OeStA, KA, Hofkriegsrat Protokollen 420 (Reg. 1703), 156v. 15 Februar nr. 318. Habsburg sarayı Nogayların Bucak'taki kalkışmalarının ilk haftalarından itibaren bölgedeki gelişmeleri Erdel Valisi Johann Ludwig Rabutin-Bussy'den öğrenmiş ve bu meseleyle ilgili Viyana'ya istihbarat sağlamaya devam etmesini emretmişti. Bkz. OeStA, KA, Hofkriegsrat Protokollen 416 (Reg. 1702), 745v. 17 Dezember nr. 160.

⁵⁵ OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relationes anno 1703, fol. 12v.-15v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 2 Mart 1703 Edirne.

olarak kabulü sırasında da benzer sözler edilmişti. Talman'ın Osmanlı-Habsburg barışının her maddesine Viyana sarayının mutlak anlamda bağlı olduğunu belirtmesinin ardından, Veziriazam da barışın ve iki imparatorluk arasındaki dostluğun güçlendirilmesine ve iyi komşuluk ilişkilerinin zarar görmemesine çalışacağını söylemişti.⁵⁶

Bu sözler iyi niyet göstergesi olduğu gibi, kabul törenlerinin nezaket dolu atmosferini de yansıtıyor. Zira Osmanlı-Habsburg ilişkileri – daha önce belirtildiği üzere – sorunsuz değildi. Nitekim Talman birkaç gün sonra yeniden Mavrokordato ile görüştüğünde gündemde Novi arazisinin tahdidi ve Osmanlılara teslimi için bir süredir devam eden müzakereler vardı.⁵⁷ Karlofça Antlaşması'yla iki imparatorluk arasında Una Nehri'nin sınır tayin edilmesine rağmen Osmanlılar, antlaşmaya esas teşkil eden alâ hâlihî (*uti possidetis*) ilkesine dayanarak nehrin karşı yakasında kalan ve savaş sırasında Habsburglar tarafından inşa edilen Cedit Novi Kalesi tarafından işgal edilen arazinin kadimden beri Novi Kalesi'ne ait olduğunu öne sürerek bölgenin boşaltılmasını istiyordu.⁵⁸ Anlaşmazlık Öttingen ve İbrahim Paşa'nın elçilikleri sırasında da çözülememiş, taraflar Karlofça Antlaşmalarının imzalanmasında önemli rol oynayan İngiltere elçisi Lord Paget'in arabuluculuğuna başvurmuştu. Habsburg sarayı nihayet 1702 sonbaharında Cedit Novi Kalesi'nin yıkılmasını ve kadimden beri Novi Kalesi'ne ait olan köylerin ve arazinin Osmanlılara bırakılmasını kabul etmişti.⁵⁹

Fakat Daltaban Mustafa Paşa, bu tavizi kolayca kabul etmek niyetinde değildi. Bizzat savaştığı Bosna cephesindeki kale ve palankaların hiç gereği yokken boşaltıldığını düşünen⁶⁰ Osmanlı veziriazamı cevabını Viyana'ya hemen göndermemişti. Rami Mehmed Paşa ise veziriazamlık makamına geldikten kısa süre sonra Habsburg teklifini kabul etmiş, üç aydan fazla Edirne'de bekletilen Habsburg ulaşıyla cevabını göndermişti.⁶¹ Yine de Novi meselesi Osmanlı-Habsburg

⁵⁶ OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relations anno 1703, fol. 19v.-22v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 25 Mart 1703 Edirne.

⁵⁷ Aynı tarihli takrir, fol. 23r. vd.

⁵⁸ Osmanlı-Habsburg sınır müzakereleri hakkında bkz. Özgür Arık, *1699 Karlofça Antlaşması'na Göre Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı Sınırları*, İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001; Zeynep Karaca, *1699-1739 Osmanlı Avusturya Antlaşmalarına Göre Sınır Tespit Çalışmaları*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman 2019. Habsburg sınır muhaddidi Marsigli'nin itirazı nedeniyle Bosna'daki sınır tahdidi işi aksamış, nihayet meselelerin başkentlere havale edilmesine karar verilerek anlaşıldığı kadarıyla hudutların belirlenmesi tamamlanmıştı, bkz. Turan Gökçe, "1699-1700 Tarihli Bosna Vilâyeti Hududnâmesi", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XVI, (2001), s. 84.

⁵⁹ OeStA, KA, Hofkriegsrat Protokollen 416 (Reg. 1702), 673v. 12 November nr. 130.

⁶⁰ Özcan, "Daltaban Mustafa Paşa", s. 320.

⁶¹ NA, State Papers 97/21, fol. 124r., Robert Sutton'dan Daniel Finch'e, 18 Mart 1703 İstanbul. Novi Kalesi'nin arazinin tespiti için yürütülen müzakerelere arabuluculuk eden Paget'e hitaben Rami Mehmed Paşa'nın 23 Ramazan 1114 / 10 Şubat 1703 tarihli mektubu için bkz.

ilişkilerinde bir süre daha gündemde kalacaktır. Nitekim Talman, Rami Mehmed Paşa tarafından 21 Mart'ta resmen kabul edildiğinde⁶² de Novi meselesi konuşulmuştu. Habsburg diplomatını endişelendiren aslında Fransa elçiliğinin kançıları Blondel'in Edirne'deki faaliyetleriydi. Rami Mehmed Paşa ile görüşmek için şehre gelen Blondel, İspanya Veraset Savaşı'ndaki Fransız askerî zaferlerinden bahsetmiş ve Habsburg ordusunun İtalya'da son derece sefil halde bulunduğu haberlerini yaymıştı. Blondel'in propagandasına göre Osmanlı orduları harekete geçerse Erdel ve Hırvatistan'ı kolaylıkla ele geçirebilirdi, zira Fransa donanma güçleriyle Adriyatik'te Osmanlılara yardım etmeye hazırdı. Veziriazam'ın tek yapması gereken Novi meselesini bahane ederek Habsburglara savaş ilan etmektir. Fakat Talman, Rami Mehmed Paşa'nın bu sözlere itibar etmediğini de Viyana'ya bildiriyordu.⁶³

Michael Talman'a göre Bucak'taki ve Gürcistan'daki sorunlar Osmanlıları yeni bir savaştan alıkoyacak kadar büyük değildi. Ancak Edirne-Belgrad yolu üzerinde hâlâ savaş hazırlığına rastlanmıyordu. Üstelik Habsburg diplomatının tahminlerine göre Osmanlıların ilk hedefi Mora olacaktı, zira Rami Mehmed Paşa “göğsünde Venediklilere karşı nefret taşıyordu.”⁶⁴ Talman, bu bahiste Rami Mehmed Paşa ile olan dostluğuna da güveniyor olmalıydı, zira taktirinin sonuna şimdiye kadar görülmedik şekilde kendisine mahsus kabul verileceğini eklemişti: Rami Mehmed Paşa, 12 yıl öncesine dayanan sohbetlerini devam ettirmek istiyordu.⁶⁵

Sadrazamlardan Mektuplar 1703-1704 (Râmi Mehmed Paşa Münşeati), haz. Ersin Kırcı, İstanbul 2020, s. 118.

⁶² Rami Mehmed Paşa'ya hitaben yazılmış itimatnâmesi eline ulaştıktan sonra Talman Osmanlı veziriazamı tarafından 21 Mart'ta resmen kabul edilmişti. Bundan birkaç gün sonrasına ait bir belge Michael Talman'ın “Nemçe elçi kethüdâsı” olarak anıldığını gösterir. Bkz. Bozkurt, *Osmanlı-Avusturya Münasebetleri*, s. 28.

⁶³ OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relations anno 1703, fol. 28r.-31r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 25 Mart 1703 Edirne. Bavyera Elektörü Maximilian II. Emanuel'in Paris ile ittifak kurmasıyla birlikte Alman topraklarında ve İtalya'nın kuzeyinde savaşın seyri esasen Blondel'in ifade ettiği şekilde Fransa lehine dönmüştü. Bkz. A.J. Veenendaal, “The War of the Spanish Succession in Europe”, *The New Cambridge Modern History*, c. VI, ed. J.S.Bromley, Cambridge 1971, s. 417. Talman'a göre, Blondel Fransız propagandasının Bâbüali nezdinde itibar görmediğini bildiğinden Belgrad ya da Temeşvar'dan gelen kimseleri para karşılığında tarafına çekerek istediği haberleri tedavüle sokuyordu. Bkz. OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relations anno 1703, fol. 70r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 1 Mayıs 1703 Edirne.

⁶⁴ Sutton da Osmanlıların ilk olarak Mora'yı hedef alacaklarını düşünüyordu. İngiltere elçisine göre, Valide Sultan gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturan Mora'daki hasları yeniden zenginliğine katmak istiyordu. Bkz. NA, State Papers 97/21, fol. 87r.-97v., Robert Sutton'dan Daniel Finch'e, 18 Ağustos 1702 İstanbul. Valide Sultan'ın bu dönemde devlet işlerindeki etkisi için bkz. Betül İpşirli Arçıt, *Rabia Gülnuş Emetullah Sultan 1640-1715*, İstanbul 2014, s. 102-105.

⁶⁵ OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relations anno 1703, fol. 33r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 25 Mart 1703 Edirne. Habsburg diplomatı, Heemskereck misyonu ile Osmanlı İmparatorluğu'na geldiği günlerde Rami Mehmed ile tanışmıştı. Talman, Osmanlı diplomasi zihniyetini ele aldığı eserinde 1694'te Belgrad'da Rami Mehmed ile

Talman, mesleğinin icabı olarak kişisel ilişkilere ancak bir dereceye kadar güvenebileceğini biliyordu. Osmanlı siyasetinin nabzını tutabilmek için işleyen bir istihbarat ağına ihtiyacı olduğunu idrak eden Habsburg diplomatı, bu nedenle Veziriazam'ın hekimliğini yapan Tobias isimli Wormslu bir Alman Yahudisi ile dostluk kurmuştu. Reisülküttap'ın maiyetindeki bir Türk ve saray nakkaşlarından Hasan Ağa da çeşitli hediyelerle Habsburg diplomatının istihbarat ağına katılmışlardı. Devlet işlerinin konuşulduğu meclislerde bulunan bu üç kişinin birbirinden haberi bulunmuyordu. Bunlardan elde ettiği bilgilere göre Bâbiâli'nin Habsburglar aleyhine plânı yoktu. Osmanlı ricalinin tek meşguliyeti Rusların Kırım sınırlarında inşa ettiği kalelere dair yürütülen müzakerelerdi.⁶⁶

Karlofça Mütarekesi'ne rağmen Osmanlı-Rus ilişkilerindeki gerilim devam ediyordu. Osmanlı sarayı ve Bâbiâli, Azak Kalesi'nin kaybını kabullenmeye bile hazır değilken, Rus fevkalade elçisi Emelyan İgnatyeviç Ukraintsev'i İstanbul'a getiren savaş gemisinin Boğaz'da görünmesiyle başkent'in güvenliği konusunda dehşete düşmüştü. Uzun süren müzakerelerden sonra 3 Temmuz 1700'de barış anlaşması imzalanmıştı.⁶⁷ Fakat gerek Karadeniz'in, dolayısıyla başkent'in güvenliği, gerekse antlaşma şartlarına aykırı olarak Rusya'nın Azak civarında yeni kaleler inşa etmesi nedeniyle Osmanlı-Rus ilişkilerinde tansiyon düşmemişti. Pyotr Andreyeviç Tolstoy'un ilk daimî Rus elçisi olarak 1702 Ağustosunda geldiği Osmanlı İmparatorluğu'ndaki diplomatik gündemi bu nedenle yoğundu. Bâbiâli bir taraftan diplomatik yollarla bu kalelerin yıkılmasını ve Osmanlı-Rus hududunun belirlenmesini sağlamaya çalışırken diğer taraftan da Karadeniz'in güvenliği için Kerç Boğazı'nı tahkim ediyordu.⁶⁸

---

görüşmelerinden de kısaca bahseder. Bu görüşmeler sırasında Rami Mehmed; insanî görünmüyor olsa bile ricalin devlet ya da din uğruna halkı tehlike atabileceğini, kendisine kalsa hayatını feda ederek masumların canını kurtaracağını, ancak alâ hâlibi ilkesiyle yani memleketler ve kaleler bırakılarak barış yapılamayacağını, bunun için tüm Müslümanların son nefesine kadar savaşmaya hazır olduğunu, Gelibolu'dan Avrupa'ya nasıl ki kırk kişiyle geçildiyse gerekirse kalan son kırk kişiyle de geri çekileceklerini ifade etmişti. Bkz. OeStA, KA, Feldakten, AFA 208 (1697), XIII, 1697.13.08, s. 63-65.

⁶⁶ OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relationes anno 1703, fol. 37r-37v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 15 Nisan 1703 Edirne.

⁶⁷ İstanbul Antlaşması'nın müzakereleri hakkında bkz. Hans Uebersberger, *Russlands Orientpolitik in den letzten zwei Jahrhunderten*, c. I, Stuttgart 1913, s. 65-74.

⁶⁸ Tolstoy, kalelerin Osmanlı-Rus barışını tehdit etmediğini savunuyordu, bkz. V.E.Şutoy, "Osmanlı Devletinin 1700-1709 Kuzey Savaşı Yıllarındaki Tutumu", (çev. Ö. Cenap Eren), *Bellefen*, LIII/207-208, (1989), s. 915. Osmanlıların Kerç Boğazı'nda inşa ettikleri Yenikale ise Azak'taki Rus donanmasının Karadeniz'e açılmasını engellemeyi hedefliyordu. Rami Mehmed Paşa, stratejik önemini takdir ettiği Yenikale'nin inşaatıyla bizzat ilgileniyordu. Konuyla ilgili mektuplaşmaları için bkz. *Sadrazamlardan Mektuplar*, s. 413-417. Yenikale'nin stratejik önemi ve inşa süreci için bkz. Bekir Gökpınar, "Rusya'ya Karşı Osmanlı Devleti'nin Karadeniz'de Tahkimat Faaliyetleri: Yenikale İnşaatı (1702-1707)", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, XXXVIII, (2020), s. 38-57. Azak ve Rusya'nın Kırım yakınlarında inşa ettirdiği Taganrog kaleleri ile

Talman, 15 Nisan tarihli tavrında Osmanlı-Rus ilişkilerindeki sorunlara değindikten sonra, Bucak'taki isyanı bastırmak üzere Tuna kıyısında toplanan ordunun takviye edilerek muhtemel bir savaşa hazırlanabileceğini yazar. Bu satırlarda dikkat çekici olan Rami Mehmed Paşa'nın içinde bulunduğu güç duruma dair Talman'ın tespitleridir. Habsburg diplomatına göre, ordu ve halk içinde “*veziriazamlık makamında bir kâtipten ziyade bir askere ihtiyaç duyulduğu*” konuşuluyordu. Barışın mimarı olan Rami Mehmed, Osmanlı-Rus ilişkilerindeki sorunları Bâbîâlî'nin çıkarına olacak şekilde çözemeyiz de savaş çıkarsa iktidarı uzun sürmeyecekti.⁶⁹

Edirne'deki temasları sırasında Talman, iktidarın İmparatorluk'taki gerçek sahibini de teşhis edebilmişti: “*Veziriazam, Şeyhülislam'la istişare etmeden en küçük bir işe bile girmiyor.*” Talman'a göre, yükselişini Feyzullah Efendi'ye borçlu olduğunu bilen Rami Mehmed Paşa, makamını koruyabilmek için ülkenin tamamının şikâyet ettiği Şeyhülislam'la iyi geçinmek zorundaydı. Feyzullah Efendi ise, beş yıldır bütün önemli makamlara istediği kişiyi tayin ettirebiliyordu ve bu sayede devlet ricalinin tamamında olduğundan daha fazla servet biriktirmeyi başarmıştı. Fakat Michael Talman, Hıristiyanların, bilhassa da Katoliklerin düşmanı olarak gördüğü Şeyhülislam'ı aynı zamanda Karlofça Barışı'nın dayandığı sütun olarak tanımlıyordu. Zira herkesin hakkında homurdanarak konuştuğu antlaşmaları İslâm hukukuna dayanarak savunan Şeyhülislam, aynı zamanda “*paraya karşı ölçüsüz açlığını böyle barış zamanlarında tatmin edebileceğini?*” de biliyordu. Feyzullah Efendi, bu nedenle Daltaban Mustafa'yı idam ettirmiş, Kırım hanını değiştirmiş ve destekçilerini cezalandırmıştı. Şeyhülislam yine bu nedenle Osmanlı-Rus ihtilafının da savaşa dönüşmesine izin vermeyecekti.⁷⁰ Talman, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki üçüncü ayının sonunda kaleme aldığı tavrını şu cümleyle bitirdi: “*Hâlibazırdaki hükûmet*

Yenikale, Osmanlı-Rus barışının ne derece zayıf temeller üzerinde bulunduğunu göstermektedir, bkz. Akdes Nîmet Kurat, *Prut Seferi ve Barışı 1123 (1711)*, c. I, Ankara, 1953, s. 53.

⁶⁹ OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relationses anno 1703, fol. 44r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 15 Nisan 1703 Edirne.

⁷⁰ OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relationses anno 1703, fol. 68r.-69r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 1 Mayıs 1703 Edirne. Şeyhülislam Feyzullah Efendi'nin devlet işlerindeki etkisine binaen Michael Talman, Rami Mehmed Paşa ve Mavrokordato'nun da tavsiyesiyle, Alexander de Fin'in orta elçiliğiyle birlikte Şeyhülislam'a hitaben de nâme gönderilmesi gerektiğini yazmıştı, bkz. OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relationses anno 1703, fol. 44r.-44v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 15 Nisan 1703 Edirne. Talman, Feyzullah Efendi'nin Osmanlı siyasetindeki gücünü doğru bir şekilde tespit etmişti. İngiltere elçisi Sutton da Londra'ya gönderdiği bir raporunda Feyzullah Efendi'nin iktidarını benzer cümlelerle vurgulamıştı, bkz. NA, State Papers 97/21, fol. 86v., Robert Sutton'dan Daniel Finch'e, 18 Ağustos 1702 İstanbul. İktidarının farkında olan Şeyhülislam da “*Vezir bizim kendü çırağımızdır.*” şeklinde konuşmaktan çekinmiyordu. Bkz. Silâhdâr, *Nusretnâme*, s. 712. Feyzullah Efendi, II. Mustafa'nın cülusuyla birlikte Osmanlı başkentine dönmüş ve zaman içinde padişah üzerindeki nüfuzunu ve zekasını kullanarak siyasî gücünü doruğa çıkarmıştı, bkz. Sabra Follett Meservey, *Feyzullah Efendi: An Ottoman Şeyhülislam*, Princeton University, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Princeton 1966, s. 69 vd.

idaresinde Majesteleri Kayzer'e yönelik Osmanlı kapısından gelecek hasmâne bir şeyden endişe edilmemelidir."⁷¹

İsyan ve İhtilal: Michael Talman'ın Kaleminden Edirne Vak'ası

Michael Talman'ın Bâbüâlî'nin barış yanlısı siyaset takip edeceğine dair öngörüsü iyi niyetten beslenen düşünce değildi. Bilakis Habsburg elçisi, bilhassa Fransız diplomasisinin Osmanlıları savaşa kışkırttığına farkındaydı. Üstelik Novi meselesi, sınır tahdidi işinin uzaması nedeniyle iki imparatorluk arasında hâlâ sorun oluşturuyordu.⁷² Fakat II. Mustafa, Şeyhülislam Feyzullah Efendi ve Rami Mehmed Paşa'nın barışı korumaktan başka çareleri yoktu, zira imparatorluğun hazinesi yeni bir savaşı kaldıracak durumda değildi.⁷³ Fakat İstanbul'daki gelişmeler Osmanlı tarihinin akışını değiştirmek üzereydi ve Edirne'de bulunan Michael Talman, Osmanlı başkentindeki isyan havasını teneffüs etmekten uzaktı. Bu nedenle yaklaşan ihtilali görmedi. Oysa İstanbul'da bulunan İngiltere elçisi Robert Sutton, Daltaban Mustafa Paşa'nın azli ve idamından sonra ordu ve halk içindeki memnuniyetsizliğin had safhaya ulaştığını, Osmanlı sarayı ulaşabilecekleri yerde olsa bunların isyan çıkaracağını henüz Şubat ayında yazmıştı.⁷⁴ Sutton, 11 Nisan 1703'te

⁷¹ OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relations anno 1703, fol. 71v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 1 Mayıs 1703 Edirne.

⁷² Cedid Novi Kalesi'nin yıkılmasının ve Novi Kalesi'nin kadim arazisinin Osmanlılara bırakılmasının kabul edilmesine rağmen sınır tahdidi işi mezkûr arazide yerleşik reayanın durumu nedeniyle çözüleliyordu. Bu nedenle Novi meselesi Talman'ın gerek Mavrokordato gerekse Rami Mehmed Paşa ile yaptığı görüşmelerde sürekli olarak gündemde kalıyor ve Habsburg diplomatının Viyana'ya gönderdiği raporlarda yer buluyordu. Meselenin uzamasından rahatsız olan Rami Mehmed Paşa, 8 Temmuz 1703'te Michael Talman'ı davet ederek bir ay içinde sınır tahdidi tamamlanmazsa sorun yaşanacağını açıkça dile getirmişti. Bkz. OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relations anno 1703, fol. 117v.-121r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 10 Temmuz 1703 Edirne. Saray Harp Şûrâsı da Novi meselesinin bir an evvel çözülmesi gerektiğinin farkındaydı. 3 Temmuz 1703'te Şûrâ reisliğine getirilen Prens Eugen, artık Viyana'nın Osmanlı diplomasisini de yürüten isim olarak I. Leopold'e sunduğu takririnde devam eden müzakerelere değinmişti. Viyana'nın penceresinden bakıldığında asıl sorun Osmanlıların Cedid Novi arazisinde iskân etmiş Eflâkların da Bâbüâlî'nin hâkimiyetine bırakılmasında ısrar etmesinden kaynaklanıyordu. Bkz. OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relations anno 1703, fol. 110-111, Prens Eugen'den I. Leopold'e, 23 Temmuz 1703 Viyana. Novi meselesi kısa bir süre sonra, muhaddidlerin işlerini tamamlamasıyla çözülecek, 12 Ağustos 1703'te hududnâmeler imzalanacaktı. Bkz. Ludwig Bittner, *Die österreichischen Staatsverträge von 1526 bis 1763*, Viyana 1903, s. 123.

⁷³ OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relations anno 1703, fol. 88v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 14 Mayıs 1703 Edirne. Rus elçisi Tolstoy da hazinenin durumu nedeniyle Osmanlıların yeni bir savaşa cesaret edemeyeceklerini düşünüyordu, bkz. *Tolstoy'un Gizli Raporlarında*, s. 39, 59, 136 ve çeşitli yerlerde.

⁷⁴ NA, State Papers 97/21, fol. 121v., Robert Sutton'dan Daniel Finch'e, 8 Şubat 1703 İstanbul.

gönderdiği raporunda ise, ordunun ve savaş taraftarı halkın barış yanlısı Şeyhülislam ve Veziriazam'ın aleyhine döndüğünü Londra'ya haber vermişti.⁷⁵

Michael Talman, aslında yaklaşan fırtınanın ilk belirtilerini Edirne'de görmüştü: 26 Nisan'da Kurban Bayramı nedeniyle sarayda verilen ziyafette bir iki yeniçeri ortası ikram edilen yemeği yemesine rağmen birçoğu Osmanlı padişahının kendilerine sunduğu nimete el sürmemişti. Talman, ne anlama geldiğini çok iyi bildiği bu tepkinin yeniçerilerin Sultan'dan ya da devlet ricalinden hoşnutsuzluğunu gösterdiğini Viyana'daki Habsburg ricaline takririnde izah etti. Osmanlı sarayı yeniçerilerin itaatsizliği karşısında Yeniçeri Ağası Doğramacı Mehmed'i Hanya'ya sürmüş, yerine ise Talman'ın Şeyhülislâm'ın adamı (*ein Creatur des Muffti*) olarak isimlendirdiği veziriazam kethüdası Dellak Ali Ağa'yı getirmişti. Habsburg diplomatına göre, Bâbiâli yeniçerilerin itaatini böylece temin ettiğini düşünüyordu.⁷⁶ Ancak Osmanlı sarayı ve Bâbiâli yanılıyordu. Nitekim İstanbul'da 18 Temmuz'da birikmiş mevaciplerini almak için cebecilerin tutuşturduğu ateş, önce bütün şehri etkisi altına alacak, daha sonra da Osmanlı tahtında ve Bâbiâli'de köklü değişikliklere yol açacaktı.⁷⁷

Michael Talman isyanı haber aldıktan sonra gecikmeksizin şifreli satırlarla Viyana'ya yazdı. Talman'a göre, ulema, yeniçeriler, cebeciler ve daha başkalarının meydana getirdiği ittifakın gerek devlet ricaline gerekse İstanbul'u terk eden saraya yönelik tepkisi Osmanlı hükûmetini tehdit eden bir öfkeye dönüşmüştü. Asiler Sekbanbaşı'nı [Murtaza Ağa] öldürmüş, aynı akıbete uğramaktan korkan Kaimmakam Paşa [Köprülü Abdullah Paşa] firar etmişti. Bunun üzerine asiler kendilerini destekleyenler arasından kaimmakam [Söhraplı Ahmed Paşa], şeyhülislam [Paşmakçızâde Ali Efendi] ve yeniçeri ağası [Çalık Ahmed Ağa] seçmişlerdi. II. Mustafa'nın İstanbul'a dönmesi, Veziriazam, Şeyhülislam ve yozlaşmış birçok vezirin teslim edilmesi isteniyordu. Raporuna Edirne'deki gelişmeleri de ekleyen Talman'ın aktardığına göre, İstanbul'daki isyan Abdullah Paşa'nın peş peşe gönderdiği üç takrir sayesinde 20 Temmuz'da Edirne'de duyulmuş, ardından Rami Mehmed Paşa meseleyi ricalle görüşmüş, daha sonra da haberleri II. Mustafa ile paylaşmıştı. Veziriazam, ertesini gün, 21 Temmuz'da Kul Kahyası'nı [Abdullah Ağa] beraberinde 30 yeniçeri zabiti ve yüklü miktarda parayla isyan ateşini söndürmek üzere İstanbul'a göndermişti. Fakat Edirne'deki devlet

⁷⁵ NA, State Papers 97/21, fol. 129v., Robert Sutton'dan Daniel Finch'e, 11 Nisan 1703 İstanbul.

⁷⁶ OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relations anno 1703, fol. 74r-74v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 14 Mayıs 1703 Edirne. Bu sırada Edirne'de bulunan Silâhdâr Mehmed Ağa bu değişiklik hakkında ayrıntı vermez, sadece tevcihâtı zikreder, bkz. Silâhdâr, *Nusretnâme*, s. 703-704.

⁷⁷ Edirne Vakası'nın sebepleri ve gelişimi bu makalede tartışılmayacaktır. Bu konuda şu iki çalışmaya bakılmalıdır: Abou-el-Haj, *1703 İsyanı* ve Tahir Sevinç, *1703 Edirne Vakası*, Ankara 2019.

ricali arasında alışılmadık derecede şaşkınlık hakimdi. Talman'a göre bu şaşkınlığın tehlikeli sonuçları olabilirdi.⁷⁸

Michael Talman, isyanı ve isyanın Edirne'deki devlet ricali arasında sebep olduğu dehşeti 7 Ağustos'ta gönderdiği raporunda daha geniş şekilde anlatır. Buna göre İstanbul'da asiler silahlı yüz bin kişilik kuvvet toplamış, dükkanları kapatmış ve bütün alışverişi durdurmuşlardı. Rami Mehmed Paşa, asilerin topladıkları orduyla Edirne'ye yürümesinden, dahası şehirdeki yeniçerileri de yanlarına çekmesinden korkuyordu. Bu nedenle şehrin girişlerini kapı halkıyla işgal etmiş ve yolcuların üzerinde bulunan mektuplara el koymaya başlamıştı. Edirne sarayını korumak için de sekban ve bostancıları seferber etmişti. Osmanlı veziriazamı, askerî tedbirlerle isyanın Edirne'ye sıçramasını engellemeye çalışırken, diğer taraftan da bu krizi kullanarak Şeyhülislam Feyzullah Efendi'yi bertaraf etmeyi düşünüyordu. Fakat Feyzullah Efendi bu mücadelenin ilk safhasından galip ayrılmayı bilmiş, II. Mustafa, Rami Mehmed Paşa'dan mühr-i hümayûnu almıştı. Ancak Rabia Gülnuş Emetullah Sultan, II. Mustafa'ya Feyzullah Efendi hakkındaki bütün şikayetleri anlatmış ve İstanbul'da başlayan isyanın sebebi olarak Şeyhülislam'ın yolsuzluklarına işaret etmişti. Valide Sultan, sözlerini ayrıca İstanbul'dan asilerin gönderdiği arzlarla da desteklemişti. II. Mustafa, söz konusu arzları okuduktan sonra Rami Mehmed Paşa'yı yeniden saraya çağırılmış ve görevine iade etmişti. Osmanlı sultanı ayrıca Feyzullah Efendi'nin azlini ve Erzurum'a sürgüne gönderilmesini istemişti. Bunun üzerine 26 Temmuz gecesi saat 11'de Feyzullah Efendi, bütün haremının gözleri önünde konağından zorla çıkarılmış ve ilmiye sınıfında yüksek makamları işgal eden oğullarıyla birlikte Edirne'den sürülmüştü.⁷⁹

Talman'ın ilgisi tam olarak bu noktada Şeyhülislam Feyzullah Efendi'den ve Edirne'deki iktidar mücadelesinden uzaklaşmış, Osmanlı-Habsburg barışının geleceğine yönelmişti. Daha önce Feyzullah Efendi'yi Viyana'ya barışın sütunu olarak takdim eden Talman, Karlofça Antlaşmalarına şer'an onay veren Şeyhülislam'ın iktidarı kaybetmesinin muhtemel sonucu için endişeli değildi: “*Bu vakayla barışın güçlü sütunlarından biri paramparça oldu [...] ama kuşkuya gerek yoktur ki*

⁷⁸ OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relationes anno 1703, fol. 185r.-186v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 24 Temmuz 1703 Maraşköy/Edirne. Michael Talman, Edirne'deki veba salgını nedeniyle 16 Temmuz'da şehre yarım saat mesafedeki Maraş'a yerleşmişti. Maraş ya da Maraşköy, bugün Yunanistan sınırları içinde olup Marasia ismiyle bilinmektedir. Metinde köşeli parantez içindeki isimler Talman'ın takririnde zikredilmez, konunun takibi için eklenmiştir.

⁷⁹ OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relationes anno 1703, fol. 190r.-195v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 7 Ağustos 1703 Maraşköy/Edirne. Talman'ın takririnin devamında yazdıklarına göre, İstanbul'daki asilerin kendilerine teslim edilmesinde ısrarcı olmaları ihtimaline karşılık Şeyhülislam ve oğulları Edirne yakınlarında tutuluyordu. Bu sırada malları müsadere edilen Feyzullah Efendi'nin hazinesinin ise 36 bin keseye ulaştığı anlaşılmıştı. Şeyhülislam'ın iktidarını kaybetmesiyle birlikte makamlarını ona borçlu olanlar da hızla tasfiye edilmişti.

diğer iki süitun, Sultan ve Veziriazam ayakta durdukları sürece barış yeteri kadar destek görecektir."⁸⁰

Bâbîâlî, Rákóczî ve İstanbul'da Habsburg Diplomasisi

Michael Talman, 7 Ağustos tarihli tavrini Viyana'ya gönderdikten hemen sonra İstanbul'dan yeni haberler gelmişti. Habsburg diplomatı rutini dışına çıkararak öncekinden yalnızca bir hafta sonra gönderdiği 14 Ağustos tarihli raporunda isyan bayrağı çeken İstanbulluların büyük bir orduyla Edirne'ye doğru yola çıktığını, fakat aralarındaki anlaşmazlıklar nedeniyle yürüyüşü geciktirmeye karar verdiklerini yazıyordu. Talman'ın istihbaratına göre, İstanbul'dan harekete geçen asiler Edirne'den gelen uzlaşma çağrılarına itibar etmeyip II. Ahmed'in oğlu İbrahim'i padişah olarak seçilmişti. Diğer şehzadeler gibi Edirne sarayında tutulan İbrahim sadece 13 yaşındaydı. Yine de asiler onun adına sikke kesmiş, asker yazmış, ferman çıkarmış ve yüksek makamlara tayinler yapmıştı. Veziriazamlık makamına ise daha önce kaimmakam seçilen Söhrablî Ahmed Paşa getirilmişti.⁸¹ Talman bu gelişmeleri Osmanlı İmparatorluğu'nda iç savaşın başlangıcı olarak yorumluyordu: "4 Ağustos'tan itibaren Türkiye iki imparatorluğa bölünmüştür ve tahta çıkardıkları Sultan İbrahim'in ellerinde olmaması haricinde İbrahim taraftarlarının eksigi yoktur." Talman'a göre savaşın birkaç seneye yayılması durumunda Bâbîâlî'ye komşu devletler rahat edebilirdi, ancak Osmanlı tarihinin öğrettiği üzere böyle ihtilaller Osmanlı İmparatorluğu'nda kısa sürede olup bitiyordu. Şayet, diye devam ediyordu Habsburg diplomatı, iktidarın meşru sahibi Mustafa taraftarları mücadeleyi kaybederse, İbrahim taraftarlarının kuracağı hükümet seleflerinin imzaladığı antlaşmalara bağlı kalmayabilir.⁸²

Nitekim 23 Ağustos 1703'te Osmanlı tahtının sahibi değişti. Şehzade İbrahim yerine II. Mustafa'nın kardeşi Ahmed tahta çıktı.⁸³ Osmanlı İmparatorluğu'ndaki taht değişikliği, Talman'ın ilgili tavrini Habsburg başkentine

⁸⁰ OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relationes anno 1703, fol. 195v.-196r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 7 Ağustos 1703 Maraşköy/Edirne.

⁸¹ OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relationes anno 1703, fol. 157r.-158v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 14 Ağustos 1703 Maraşköy/Edirne.

⁸² Aynı tarihli tavrini, fol. 159r.-159v. Tavrini devamında Talman bu konuda daha açık olarak şöyle yazar: Mustafa taraftarları kaybederse, Sultan şimdiki vezirleriyle birlikte asiler tarafından tahttan indirilecek ve yeni sultan yeni bir hükümetle tahta çıkacaktır. Bu olursa, barıştan nefret eden asiler, Fransızların takdim ettiği şekilde Hıristiyan aleminin içinde bulunduğu şartları fırsat gördüğünden barış yolunu takip etmeyeceklerdir. Bkz. aynı tarihli tavrini, fol. 163v.-164r.

⁸³ Daha önce Şehzade İbrahim'i tahta çıkarmak isteyen İstanbul ordusu içerisinde Çalık Ahmed'in öncülük ettiği bir grup yasalara uygun olarak Şehzade Ahmed'in tahta çıkması gerektiğini düşünüyordu. Müzakereler sonunda, ulemanın desteğiyle II. Mustafa'nın hal'i ve III. Ahmed'in cülusu konusunda anlaşıldı. Ayrıntılar için bkz. Abou-el-Haj, 1703 İyâmı, s. 106 vd. Talman, asilerin fikir değişikliğini 22 Ağustos tarihli raporunda Viyana'ya haber vermiştir. Bkz. OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relationes anno 1703, fol. 176r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 22 Ağustos 1703 Maraşköy/Edirne.

ulaşmadan önce şehirde duyulmuş ve Viyana'nın imtiyazlı gazetesinin sayfalarında kendine bulmuştu. Belgrad mahreçli olarak verilen habere göre Türkler, Fransız rüşvetinin etkisiyle isyan etmiş; Sultan'ı öldürdükten sonra kardeşini tahta çıkarmış; şeyhülislamı ve veziriazamı da ölümle cezalandırmış; bunların yerine de “*Hristiyanlara dost olmayan zalimler*” getirilmişti.⁸⁴ Devamında yer verilen bilgilerle birlikte okunduğunda, haberin dilinin Fransa'nın Osmanlıları Rákóczi'ye destek vermeye ikna edeceği ve Habsburg ordularının iki cephede birden savaşmak zorunda kalacağı korkusunun eseri olduğu anlaşılır. Nitekim Viyana'ya İstanbul'dan sağlıklı bilgiler ulaştıkça haberlerin dili yumuşamış, Osmanlı İmparatorluğu'nda savaş isteyenlerle birlikte barış taraftarları da olduğu, Osmanlı padişahının barışı korumak istediği ve bunun için serhad paşalarına ferman çıkardığı, bu niyetini ifade etmek için Viyana'ya elçi göndereceği yazılır olmuştur.⁸⁵

Saray Harp Şûrâsı da Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gelişmeler nedeniyle teyakkuza geçmişti. Şûrâ reisliğine tayin edilen Prens Eugen, Michael Talman'ın 24 Temmuz tarihli raporuna dayanarak Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gelişmeleri I. Leopold'e aktarmış ve uygun bulduğu siyaseti Habsburg imparatorunun onayına sunmuştu. Eugen, Osmanlı ordusunun ve halkının barıştan usandığını; bu nedenle II. Mustafa'dan, Feyzullah Efendi'den ve Rami Mehmed Paşa'dan memnun olunmadığını; isyan sonrasında Bâbiâli'de iktidar değişirse barışın da tehlikeye gireceğini düşünüyordu. Bilhassa da Macaristan'daki isyan bastırılmaz ve yayılırsa bu tehlike büyüyebilirdi. Zira kayzerin düşmanları, Osmanlıları 1683-1699 Harbi'nde kaybettiği toprakları geri almak için teşvik ediyordu. Bu şartlar altında, İstanbul'a orta elçi olarak gönderileceği duyurulan Alexander de Fin'in hâlâ yola çıkmamış olması Osmanlılar tarafından hakaret olarak algılanabilirdi. Yaşlı ve bedenlen zayıf olan Fin yerine daha yetenekli ve faal bir başkasının orta elçi seçilmesi düşünülebilirdi. Ancak Fin yahut başka bir elçi, bir an evvel Osmanlı başkentine gitmeliydi, zira Talman, kapı kethüdası sıfatını haiz olmadığından, şayet Bâbiâli'de hükümet değişirse Rami Mehmed Paşa zamanından farklı olarak yeni gelecek veziriazamla müzakere fırsatı bulamayacaktı. Üstelik Talman'ın her fırsatta küçültücü ve hakaretamiz tavırla karşılaşacağı kesindi. Böylesi bir durumda, Habsburgların ordularıyla kazandığı saygınlığı kaybetmesi söz konusuydu.⁸⁶

Prens Eugen Osmanlı-Habsburg ilişkilerinin muhtemel geleceğine dair öngörülerinde haklı olabilirdi, fakat Talman'ın yetenekleri tam olarak hesaba katılmamıştı. Osmanlı siyasetinin işleyişini gayet iyi bilen Habsburg diplomatı, seneler boyunca edindiği tecrübe ve kurduğu dostluklar sayesinde Habsburg çıkarlarını korumak için önüne çıkan bütün fırsatları kullanacaktı. Nitekim Talman,

⁸⁴ Wienerisches Diarium, 22-25 Augusti 1703, no: 6.

⁸⁵ Wienerisches Diarium, 12-15 Septembris 1703, no: 12 ve 3-6 Octobris 1703, no: 18.

⁸⁶ OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relationes anno 1703, fol. 179r.-201v., Prens Eugen'den I. Leopold'e, 24 Ağustos 1703 Viyana. Bu takrire cevaben I. Leopold, Fin'in İstanbul'a gönderilmesi için Maliye Dairesi'ne emir vereceğini yazmıştı.

cülusundan itibaren III. Ahmed'in ve iktidarın yeni sahiplerinin Habsburg siyasetini, daha doğrusu Karlofça Antlaşması'na sadık kalıp kalmayacaklarını öğrenmeye çalışıyordu. Bu amaçla ilk olarak Viyana'daki elçiliği sırasında mihmandarlığını yaptığı Rumeli Valisi Elçi İbrahim Paşa ile görüşmüştü. İbrahim Paşa, Rami Mehmed Paşa'nın çağrısıyla maiyetindeki askerlerle beraber II. Mustafa'nın ordusuna katılmak için Edirne'ye gelmek üzere yola çıkmış, fakat taht değişikliğini haber alınca Talman'ın da ikamet ettiği Maraşköy yakınlarında kamp kurmuştu. 24 Ağustos akşamı samimi bir havada başlayıp gecenin geç saatlerine kadar süren sohbet esnasında İbrahim Paşa, Osmanlı-Habsburg ilişkilerinin geleceğine dair fikirlerini de söylemişti. Talman'ın aktardığına göre, İbrahim Paşa, Bâbîâlî'nin Osmanlı-Rus sınırının tahdidi için Novalı Mustafa Ağa'yı tayin ettiğini ve bu şekilde Moskova'nın barış antlaşmasının hükümlerine uyup uymadığını görmek istediğini düşünüyordu. Rumeli Valisi, aynı zamanda, ihtilalin sonunda Bâbîâlî'nin Mora'nın fethi için Venedik'e savaş açacağını tahmin ediyordu, zira “*dişginlenmemiş askerlerin yıkıcı mizâçları yatıştırılmazsa iç barış sağlanamayacaktır.*” Buna karşılık Habsburglarla imzalanan barış antlaşmasına harfiyen riayet edilecekti. İbrahim Paşa bu konuda elinden geleni yapacağını söylemiş, hatta bunun için yemin vermişti.⁸⁷

III. Ahmed'in cülusundan iki gün sonra, 25 Ağustos'ta Michael Talman iktidarın yeni sahipleriyle görüşmek için Edirne'ye gitti. Söhrablî Ahmed Paşa ile işlerinin yoğunluğu nedeniyle görüşmek imkânı bulamayan Talman, yine de kethüdası aracılığı ile sözlü olarak Paşa'dan Osmanlı-Habsburg barışının korunacağına dair teminat almıştı. Ahmed Paşa aynı zamanda İstanbul'da Talman'ı kabul edeceğinin sözünü de vermişti. Aynı gün, Heemskerck misyonu sırasında tanıştığı Reisülküttap Ebubekir Efendi'yi⁸⁸ tebrik maksadıyla ziyaret eden Talman, bu defa Reis Efendi'nin aracılığı ile Veziriazam'ın III. Ahmed'in cülusunu Viyana'ya bildirmek için Sultan'ın kılıç kuşanmasını beklediğini öğrenmişti. Talman'a göre, cülus haberinin Viyana'ya resmî yollarla bildirilmesi kayzerin itibarını arttıracığı gibi, aksi İstanbul'da Habsburg aleyhtarlarına cesaret verebilirdi. Bu nedenle, Habsburg diplomatı Bâbîâlî'yi teşvik edeceğini Harp Şûrâsına

⁸⁷ OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relationses anno 1703, fol. 207v.-208r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 8 Eylül 1703 Maraşköy/Edirne.

⁸⁸ İsmail Hami Danişment, Ebubekir Efendi'nin 1704 senesi Mart ortalarında reisülküttaplık makamına tayin edildiğini yazar, bkz. İsmail Hami Danişment, *İzâblı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. V, İstanbul 1971, s. 338. Michael Talman, takririnin bu kısmında isim zikretmediği halde yeni tayin edilen Reis Efendi'nin daha önce 1689-1694 seneleri arasında beş ayrı veziriazam ile birlikte çalıştığını yazar. Yeni Osmanlı hükümetini tanıttığı satırlarda, Talman Ebubekir Efendi'yi bu defa ismen zikrederek, Reisülküttap'ın aydın bir kimse olduğunu, Mavrokordato'nun yokluğunda, şimdiki veziriazam Söhrablî Ahmed Paşa da hariciye işlerinden anlamazken, Osmanlı diplomasisini bizzat onun yöneteceğini yazmıştır, bkz. OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relationses anno 1703, fol. 219v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına 8 Eylül 1703, Maraşköy/Edirne. Ebubekir Efendi'nin ilk reisülküttaplık dönemi için bkz. Danişment, *İzâblı Osmanlı*, s. 336.

bildiriyordu. Hükümet İstanbul'a döndüğünde elçinin kim olacağına dair nihaî karar verilecekti, fakat muhtemelen Viyana'ya bir çavuş gönderilecekti.⁸⁹

Osmanlı İmparatorluğu'na geldiği günden itibaren Viyana'ya gönderdiği en uzun tahririnin devam eden satırlarında Michael Talman Bâbîâlî'deki değişiklikleri anlattıktan sonra, ihtilal öncesindeki hükümetten yalnızca Defterdar'ın [Bakkalzâde Mehmed Efendi] makamını koruduğunu, onun haricinde tamamen yeni bir idare kurulduğunu belirtmiştir. Talman'a göre, Karlofça Antlaşmalarını imzalayanlardan makamını koruyabilen kimse kalmamıştı. Ancak şimdiki hükümet, Feyzullah Efendi'nin yokluğunda iktidarı tek başına ellerinde toplayabilecek Rami Mehmed Paşa'nın hükümetine nazaran Habsburglar için daha az tehlikeliydi, zira Rami Mehmed barışın mimarı olsa da çok sayıda diplomatik zorluk çıkarmıştı.⁹⁰ Şimdiki hükümete gelince, bu yılın devamında Habsburglar için tehlikeli bir girişimde bulunacaklarını düşünmemesine rağmen, Talman ihtilalin ilk günlerinde hissettiği endişesini tahririne yazmaktan çekinmemişti: “[O günlerde] İstanbul ordusunun ağzında Hristiyanlarla savaştan başka söz yoktu.” Bu nedenle Viyana'ya sağlıklı ve zamanında haber göndermek için Edirne'deki bütün istihbarat kaynaklarını seferber eden Talman birkaç gün geçtikten sonra teskin edici şeyler duyduğunu eklemiştir.⁹¹ Habsburg diplomatı, raporunu tamamladıktan sonra Osmanlı-Habsburg ilişkileri için hayatî önemi haiz bir istihbaratı son anda öğrenmiş ve post scriptum olarak tahririnin sonuna iliştirmişti: Rákóczi, Habsburglara karşı Bâbîâlî'nin desteğini istemek üzere temsilcilerini Edirne'ye göndermiş, onlar da Osmanlı saray erkanı ve ordusuyla birlikte 8 Eylül sabahı İstanbul'a doğru hareket etmişti.⁹²

Rákóczi'nin elçilerinin Osmanlı İmparatorluğu'nda görünmeleri Habsburg diplomasisi için teyakkuz sebebiydi. 1699 sonrasında I. Leopold'ün takip ettiği merkezîyetçi politikaların Macaristan'da bir araya getirdiği muhalefet odakları, İspanya Veraset Savaşı'nın yarattığı ortam nedeniyle Viyana'dan bağımsız bir siyasî yapı teşekkülünü düşünmeye başlamıştı. Thököly'nin İstanbul'dan uzaklaştırılmasıyla öndersiz kalan Habsburg muhalifî Macarlar, Rákóczi Ferenc'in ülkeye dönmesiyle karizmatik liderini bulmuştu. Macar soyluları arasında saygın ailesinin mirası Rákóczi'nin Kuruc hareketinin başına geçmesine yardımcı olmuş, onun Bercsényi ile birlikte kaleme aldığı 12 Mayıs 1703 tarihli bağımsızlık mücadelesine davet mektubu çok sayıda Macar'ın desteğini kazanmıştı.⁹³ Habsburglarla savaş halindeki Fransa'nın tabii olarak desteklediği Rákóczi, Macaristan'da Habsburg karşıtı siyaset takip eden öncülleri gibi Osmanlıların da

⁸⁹ Aynı tarihli tahrir, fol. 210r.-212r.

⁹⁰ Aynı tarihli tahrir, fol. 217r.-217v.

⁹¹ Aynı tarihli tahrir, fol. 220v.-221r.

⁹² Aynı tarihli tahrir, fol. 221r. Ayrıca bkz. Sándor Papp, “A Rákóczi-Szabadságharc Török Diplomáciája”, *Századok A Magyar Történelmi Társulat Folyóirata*, CXXXVII/5, (2004), s. 796.

⁹³ Rákóczi'nin Macar bağımsızlık hareketinin başına geçmesi ve buradaki rolü hakkında bkz. Ignaz Aurelius Fessler, *Geschichte von Ungarn*, c. IV, Leipzig 1877, s. 537 vd.

yardımını almak için derhal harekete geçmişti.⁹⁴ Talman'ın 8 Eylül 1703 tarihli raporunda zikrettiği temsilcilerinden⁹⁵ sonra, Rákóczi mutemet adamlarından András Bay'ı İstanbul'a göndermek istemiş, fakat Temeşvar Valisi Bay'ın İstanbul'a yolculuğuna izin vermemiştir.⁹⁶ Esasen Ali Paşa, meseleyi sınırdaki gelişmelerle birlikte Bâbiâli'ye bildirmiş, Veziriazam Damad Hasan Paşa da elçi sıfatı taşıması ve bir başka devletin arabuluculuğuna dayanmaması şartıyla Rákóczi'nin İstanbul'a sefir gönderebileceği cevabını vermişti.⁹⁷

1704 ilkbaharı Talman'ın İstanbul'daki en çetin günlerini yaşadığı dönemdir.⁹⁸ Rákóczi taraftarlarının Macaristan'da kazandığı başarılar, İspanya Veraset Savaşı'nın cephelelerinden gelen haberler ve bunları Habsburglar aleyhine kullanmak isteyen Fransız diplomasisinin gücü Talman'ın üstesinden gelmesi gereken sorunlardı. Bu nedenle Habsburg diplomatı bütün yeteneklerini kullanmaya çalıştı. 22 Ekim 1703'te Veziriazam Ahmed Paşa tarafından kabul edilen Talman'ın ilk hedefi, Charles de Ferriol'ün Avrupa'nın ahvaline dair tasvir ettiği resmi değiştirmektir.⁹⁹ Bu nedenle Habsburgların bazı cephelelerde kazandığı askerî başarıları öne çıkaran bir Avrupa manzarası resmeden Talman'ın söyledikleri Veziriazam'ın özellikle dikkatini çekmişti. Mükalemede Macaristan'daki isyan da gündeme gelmiş, Talman ayaklanmanın kısa sürede bastırılacağından emin olduğunu söylemiş, serhad paşalarına asileri desteklememeleri için kesin ifadelerle

⁹⁴ 17. yüzyılda Osmanlı-Macar ilişkileri hakkında ayrıntılar için bkz. Sándor Papp, "Movements of the Hungarian Estates and the Ottoman Empire at the Turn of the 17th and the 18th Centuries", *Mediterrán Tanulmányok, Études sur la région Méditerranéenne*, XI, (2002), s. 125-134.

⁹⁵ İngiltere'nin Viyana elçisi Georg Stepney'in Sutton'a dayanarak Londra'ya gönderdiği habere göre bu temsilciler Bâbiâli tarafından son derece iyi karşılanmıştı. Bkz. *Angol diplomatiai Iratok II. Rákóczi Ferencz Korára*, Ed. Simonyi Ernő, Peşte 1871, s. 36.

⁹⁶ Hajnalka Tóth, "Roma Çarısıyla Şevketli Padişahımızun Sulh [u] Salahı Olub – The Two Ali Pashas of Temeşvar on the Habsburg, Hungarian and Ottoman Frontier at the Time of the Rákóczi War of Independence", *Şerefe. Studies in Honor of Prof. Géza Dávid on his seventieth Birthday*, Ed. Pál Fodor, Nándor E. Kovács ve Benedek Péri, Budapeşte 2019, s. 467.

⁹⁷ "gönderdiği âdem elçilik unvânı ile olmayup mücerred sefir olmak üzere sâlet ve sebük-bâr gelüp ve kimesneye tavassut idüp, istinâd eylemeyüp", Damad Hasan Paşa'dan Temeşvar Valisi'ne gönderilen 5 Zilhicce 1115 / 13 Nisan 1704 tarihli mektup için bkz. *Sadrâzamlardan Mektuplar*, s. 423-424. Rákóczi'nin sefirleri İstanbul'a 1704 Mayıs'ında gelecektir. Bkz. Tóth, *Roma Çarısıyla*, s. 467.

⁹⁸ Papp, *A Rákóczi-Szabadságharc*, s. 798.

⁹⁹ Talman'ın istihbaratına göre Fransa elçisi, XIV. Louis'nin ordularının Almanya'ya girdiğini, kısa zaman sonra Bavyera orduları ile birleşip Avusturya'ya yöneleceğini, Macarların da çok yakında Habsburgları ülkelerinden çıkaracağını Bâbiâli'ye söylemişti. Ferriol ayrıca, Macarların birkaç bin adamla Habsburgların elinden bu kadar çok kale aldıklarına bakılırsa Osmanlıların kolaylıkla bütün Macaristan'ı fethedebileceği propagandasını yapmıştı. Bkz. OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relations anno 1703, fol. 265r.-265v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrûsına, 10 Kasım 1703 İstanbul.

yazılmış ferman gönderilmesini istemişti. Veziriazam'ın emri üzerine gerekli hüküm bizzat Reisülküttap Ebubekir Efendi tarafından yazılmıştı.¹⁰⁰

Veziriazam tarafından kabulü sırasında Ferriol'ün Osmanlıları Habsburglar aleyhine kışkırtan sözlerini itibarsızlaştırabilse de Talman'ın İstanbul'da gittikçe güçlenen Fransız diplomasisine karşılık vermesi kolay değildi. Ona göre veziriazam, kethüdası, reisülküttap ve bilhassa da yeniçeri ağası ve Kaimmakam Damat Hasan Paşa, Fransız diplomat tarafından hediyelere boğulmuştu. Ferriol diğer taraftan da Rákóczi İsyanı'nı kullanarak İstanbul'da Habsburglar aleyhine kamuoyu oluşturmaya çalışıyordu. Daha önce İstanbul'da gelen Rákóczi'nin temsilcileri de Ferriol tarafından açıkça destekleniyordu. Bunların amacı Thököly'nin yeniden İstanbul'a davet edilmesiydi.¹⁰¹ Talman ise elindeki imkânlar ölçüsünde Fransız hediye diplomasisine karşılık vermeye çalışıyordu. 1683-1699 Harbi'nde esir düştüğünde Habsburglardan iyi muamele gördüğü için kendisine dostane davranan Muhzır Ağa'dan başka, Valide Sultan'ın hekimi ile Divân-ı hümayûn Tercümanı Kantakuzen aracılığıyla Sultan'a ve sair Osmanlı ricaline Habsburg propagandasını ulaştırabilmişti. Bu sayede 27 Ekim'de Söhrabl Ahmed Paşa'nın huzurunda toplanan meşveretten Osmanlıların Macaristan'daki ihtilale karışmamasına yönelik karar çıkmıştı. Michael Talman, bu başarı haberini Viyana'ya yakında bütün istihbarat kaynaklarını kaybedebileceği endişesini de belirterek yazmıştı, zira muhbirlerine şimdiki kadar sadece boş vaatlerde bulunabilmişti. Osmanlı sarayı bu derece değişken ve Fransız diplomasisi İstanbul'da bu kadar etkinken Talman, Habsburg diplomasisinin gücünü arttırmak için Viyana'dan para istemişti.¹⁰²

¹⁰⁰ Görüşmede Osmanlı-Habsburg ticaret antlaşması için müzakerelere başlanması da konuşulmuştu. Bkz. OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relationes anno 1703, fol. 273v.-277r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 10 Kasım 1703 İstanbul. Talman, Ebubekir Efendi ile III. Ahmed'in cülusunu bildirmek için Viyana'ya nasıl haber gönderileceği hakkında da görüşmüş, fakat Bâbüalî'nin hangi rütbede elçi göndereceğine henüz karar vermediğini öğrenmişti, bkz. aynı tarihli karar, fol. 278(a)v.

¹⁰¹ Sutton da 29 Ekim'de Londra'ya gönderdiği raporunda Macar temsilcilerin Ferriol'ün desteği ile Thököly'yi İznik'ten çağırıp Macaristan'a göndertmek için Bâbüalî nezdinde girişimlerde bulunduğunu yazar, bkz. NA, State Papers 97/21, fol. 145r., Robert Sutton'dan Daniel Finch'e, 29 Ekim 1703 İstanbul.

¹⁰² OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relationes anno 1703, fol. 278r.-282v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 10 Kasım 1703 İstanbul. Kapı kethüdalarının son derece kısıtlı bütçeye sahip olmaları esasen İstanbul'daki Habsburg diplomasisinin kronik sorunları arasındaydı. 17. yüzyılda, hayli hassas bir dönemde, Otuz Yıl Savaşları (1618-1648) sırasında İstanbul'da kapı kethüdası bulunan Rudolf Schmid'in Viyana'ya sağlıklı bilgi gönderebilmek amacıyla istihbarat toplamasının önündeki en büyük engel de parasızlıktı. Bkz. János Szabados, *"Th aver befeise mih, daß ih sie beidte zue nabharn mahen kham."* – Die Karriere des deutschen Renegaten (Hans Caspar) in Ofen (1627-1660) im politischen und kulturellen Kontext, Szeged Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Szeged 2018, s. 61-62. Her ne kadar elçiliği sırasındaki para ihtiyacından bahsetmese bile, Schmid, Viyana'ya döndüğünde kaleme aldığı nihai raporunda İstanbul'da paranın nelere muktedir olduğunu da yazmıştır. Bkz. Hüseyin Onur Ercan, *Osmanlı-Habsburg Diplomasisi: Rudolf Schmid'in Nihai Raporunun Türkçeye Çevirisi ve Otuz Yıl*

Bâbüalî'deki değişikliklerin Habsburglar aleyhine sonuç vermesinden endişelenen yalnızca Talman değildi. Robert Sutton da Söhrablı Ahmed Paşa'nın barış taraftarı olduğunu düşünüyordu, fakat İstanbul'daki kamuoyu onun veziriazamlık makamında çok kalamayacağı konusunda hemfikir idi. Mühr-i hümayûnun müstakbel sahibi olarak en çok 1703 İhtilali sırasında yeniçeri ağalığına tayin edilen Çalık Ahmed'in ismi geçiyordu.¹⁰³ Fakat III. Ahmed, Osmanlı tahtına çıkmasını sağlayan 1703 İhtilali'nde payı olan herkesi tasfiye etmek niyetindeydi. Bu amaçla evvela 10 Kasım'da Çalık Ahmed Ağa azl ve idam edildi. Yerine ise göze çarpmayan bir adam olan Çelebi Mehmed Ağa tayin edilmişti. Bundan bir hafta sonra da Söhrablı Ahmed'in beklendiği üzere görevden alındı ve yerine Damat Hasan Paşa veziriazamlık makamına getirildi.¹⁰⁴

Osmanlı başkentindeki diplomasi çevreleri bu değişikliklerin imparatorluğun Macaristan siyasetine etki etmesini beklemiyordu. Talman'ın 10 Kasım tarihli tahririnde yeni veziriazam Damat Hasan Paşa'nın Osmanlı-Habsburg barışının korunmasına taraftar olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁵ Nitekim Veziriazam'ın ilk icraatları da Talman'ın bu kanısını destekleyecektir. Damat Hasan Paşa, veziriazamlık makamındaki ilk günlerinde serhad paşalarını değiştirmişti: Belgrad'a Selanik mutasarrıfı Hasan Paşa, Bosna'ya da Elçi İbrahim Paşa tayin edildi. Talman'a göre, sabık Belgrad muhafızı İzmirli Dellak Ali Paşa başkente gönderdiği yanlı raporlarla Osmanlı-Habsburg barışını tehlikeye atması nedeniyle azledilmişti. Elçi İbrahim Paşa ise, "*Sultan'ın bu şartlar altında Alman sınırında barışçıl ve sağlıklı bir zihne sahip kimselere hizmetinde ihtiyaç duyduğu*" gerekçesiyle Bosna'ya gönderilmişti.¹⁰⁶

Savaşlarıyla İlişkisi (1629-1643), İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013, çeşitli yerlerde.

¹⁰³ NA, State Papers 97/21, fol. 145r., Robert Sutton'dan Daniel Finch'e, 29 Ekim 1703 İstanbul.

¹⁰⁴ OeStA, HHStA, Türkei I, Turcica 176, Konv.3: Korrespondenzen 1703, fol. 143r.-144r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 2 Aralık 1703 İstanbul. Bâbüalî'deki bu değişiklikler Wienerisches Diarium'da haber olmuştu. Gazete, 28 Kasım'da İstanbul'dan gelen ulaşı kaynak olarak gösterir. Talman'ın 10 Kasım 1703 tarihli tahririnde bahsetmediği bu değişiklikler muhtemelen sözlü olarak yahut ayrı bir pusula ile Viyana'ya gönderilmişti, bkz. Wienerisches Diarium, 28 Novembr.-1 Decembris 1703, no: 34.

¹⁰⁵ Talman, Veziriazam'ın barış taraftarı olmasından başka, Bâbüalî'nin Rusya ile diplomatik sorunların yanı sıra askerlerin gecikmiş ulufelerini ödemek için malî kaynak bulmakla meşgul olacağını düşünüyordu. Bkz. OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relations anno 1703, fol. 278v. ve 282v.-283r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 10 Kasım 1703 İstanbul. Damat Hasan Paşa'nın barış yanlısı siyaseti, İngiltere ve Hollanda elçilerinin istihbaratına dayanarak Viyana kamuoyuna da duyurulmuştu, bkz. Wienerisches Diarium, 2-6 Febr. 1704, no: 53. İstanbul'daki Hollanda elçisi Colyer de Bâbüalî'nin imparatorluğun iç işleriyle meşgul olması nedeniyle barışı koruyacağını düşünüyordu, bkz. *Angol Diplomatiæ*, s. 134. Sutton ise Damat Hasan Paşa'nın savaşçı bir ruha sahip olmadığını, fakat kolay zafer fırsatı görürse barışı bozabileceğini düşünüyordu, bkz. NA, State Papers 97/21, fol. 161r.-161v., Robert Sutton'dan Daniel Finch'e, 29 Kasım 1703 İstanbul.

¹⁰⁶ Elçi İbrahim Paşa, Ali Paşa'nın yanlı tahrirleri nedeniyle Bâbüalî'yi uyardığını Talman'a haber vermişti, bkz. OeStA, HHStA, Türkei I, Turcica 176, Konv.3: Korrespondenzen 1703, fol. 144v.-

Talman'ın Osmanlı-Habsburg barışının geleceğine dair umutlu olması için başka sebepler de vardı. Bâbîâli ne karada ne de denizde savaş hazırlıkları yürütüyordu. Habsburg diplomatına göre, Macaristan'daki ihtilal Osmanlılara fırsat olarak görünmediği sürece barış bozulmayacaktı.¹⁰⁷ Diğer taraftan Bâbîâli, III. Ahmed'in cülusunu bildirmek için Viyana'ya Dergâh-ı âli müteferrikalarından İbrahim Ağa'nın mirialem rütbesiyle elçi olarak gönderilmesine karar vermişti. Böylece Osmanlı-Habsburg barışının en azından sonraki yıl içinde bozulmayacağı anlaşılmış oldu.¹⁰⁸

Viyana'da Osmanlı Elçisi, İstanbul'da Habsburg Kapı Kethüdası

İbrahim Ağa'nın Viyana elçiliği hakkında Osmanlı başkentinde farklı şeyler konuşuluyordu. Esasen taht değişikliklerinin elçiler yoluyla Habsburglara bildirilmesi Osmanlı diplomasisinin teamüllerinden birisiydi. Ancak Karlofça Antlaşması'nın ağır şartlarının hâlâ tam olarak hazmedilememesi, Rákóczi taraftarlarının Macaristan'daki askerî başarıları, İspanya Veraset Savaşı'nda Fransız ordularının zaferleri ve buna dayanan Fransız diplomasisi Osmanlı-Habsburg ilişkilerini istikrarsızlaştırıyordu. Bu nedenle İbrahim Ağa'ya Bâbîâli'nin ne talimat verdiği son derece önemliydi.

Osmanlıların – varsa – gizli gündemini öğrenmek isteyen Talman'ın istihbaratına göre, Bâbîâli İbrahim Ağa'dan yolculuğu sırasında oyalanmasını istemişti. Şayet Osmanlı elçisi söz verdiği gibi Şubat ayı başında sınıra ulaşmazsa Bâbîâli'nin iyi niyetinden şüphelenmek gerekebilirdi. Zira Ferriol, İbrahim Ağa'nın Habsburglara savaş ilan etmek vazifesiyle Viyana'ya gönderildiği sözlerini yayıyordu. Osmanlı-Habsburg barışının geleceğinden endişelenmek için başka sebepler de vardı: İstanbul'da, Venedikliler de en az Fransızlar kadar Habsburg

146r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 2 Aralık 1703 İstanbul. Diğer taraftan İngiltere elçisi Sutton'a göre ise Belgrad'a tayin edilen Hasan Paşa, imparatorlukta en iyi generaldi, bkz. NA, State Papers 97/21, fol. 161v., Robert Sutton'dan Daniel Finch'e, 29 Kasım 1703 İstanbul.

¹⁰⁷ OeStA, HHStA, Türkei I, Turcica 176, Konv.3: Korrespondenzen 1703, fol. 148v-149r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 2 Aralık 1703 İstanbul. Talman'ın da farkında olduğu üzere Macaristan'daki gelişmeler İstanbul'da son derece yakından takip ediliyordu. Sutton da Rákóczi taraftarlarının kazandığı başarıların Osmanlı kamuoyunda büyük yankı uyandırdığını Londra'ya haber vermişti, bkz. NA, State Papers 97/21, fol. 147r., Robert Sutton'dan Daniel Finch'e, 7 Kasım 1703 İstanbul.

¹⁰⁸ Michael Talman, 3 Ocak 1704'te Viyana'ya gönderdiği raporda İbrahim Ağa'nın elçi olarak seçildiğini yazar. Takririnin girişinde belirttiği üzere, esasen bu konuda ilk olarak 27 Aralık 1703'te bir rapor göndermiştir, fakat söz konusu rapora Avusturya arşivlerinde tesadüf edemedim. Rapor muhtemelen Macaristan'daki savaş şartları nedeniyle Viyana'ya ulaşmamıştır. Bkz. OeStA, HHStA, Türkei I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 1r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 3 Ocak 1704 İstanbul. Daha önce taht değişikliğini bildirmek üzere Viyana'ya Dergâh-ı âli kapıcıbaşlarından Dal Ahmed Ağa isimli birinin gönderileceği haberi yayılmıştı, bkz. *Winnersches Diarium*, 28 Novemb.-1 Decembris 1703, no: 34. Talman'ın raporlarında böyle bir isim geçmez, gazetede ise haberin kaynağı zikredilmemiştir.

aleyhtarını diplomasi takip ediyor, Osmanlıların gözlerini Mora'dan Macaristan'a çevirmesini istiyordu. Zira Bâbüalî karada ve denizde askerî hazırlıklara girişmişti ve Venedik de Rusya ve Macaristan ile birlikte hedefler arasında sayılıyordu. Talman, “*bu tehlikeli şartlar altında, boş sözlerle, parasız ve umvansız olarak*” elinden gelenin en iyisini yapacağını takririne eklemiştir.¹⁰⁹

Habsburg diplomatının satırları Viyana'daki devlet ricaline kendisi için çağrıydı. Esasında takrir Viyana'ya ulaşmadan çok önce, 30 Eylül 1703'te, Michael Talman Kayzer'in İstanbul'daki kapı kethüdası tayin edilmişti.¹¹⁰ Osmanlı veziriazamına hitaben yazılmış itimatnâmesi ise daha geç bir tarihte, Talman'a 30 Ocak 1704'te gönderildi.¹¹¹ Ne var ki Viyana ile İstanbul arasındaki haberleşme, Macar İhtilali nedeniyle yavaşladığından, hatta yer yer kesintiye uğradığından

¹⁰⁹ OeStA, HHStA, Türkei I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 5r.-7v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 19 Ocak 1704 İstanbul. Sutton'a göre İbrahim Ağa, III. Ahmed'in cülusunu bildirmekten başka sözlü olarak da Osmanlıların Habsburg barışına sadık kalacaklarının güvencesini vermekten başka, Cumhuriyet'e yönelik Osmanlı askerî harekâtını I. Leopold'ün nasıl karşılayacağını da görmek isteyecekti. Zira her ne kadar Bâbüalî Venedik elçisine barışın korunacağına dair teminat verdiyse de İstanbul'daki ortak kanaat yakında savaş ilan edileceğiydi, bkz. NA, State Papers 97/21, Robert Sutton'dan Daniel Finch'e, 19 Ocak 1704 İstanbul. Sutton, bir süre sonra 14 Mart 1704'te Viyana'daki İngiltere elçisi George Stepney'e gönderdiği mektubunda ise İbrahim Ağa'nın barış mesajı taşımaktan başka aynı zamanda devam eden Macar İhtilali nedeniyle Habsburglara askerî yardım önerceğini, böylelikle III. Ahmed'in Osmanlıları barbar değil medenî bir devlet olarak göstermek istediğini yazmıştır. Bkz. *Angol Diplomatiiai*, s. 147. Wienerisches Diarium'da Osmanlıların bu sözde niyetini haber yapmıştı. Buna göre, İbrahim Ağa Bâbüalî'nin kayzere binlerce kişiden oluşan orduyu yardım için göndermeye hazır olduğunu söylemek için emir almıştı, bkz. Wienerisches Diarium, 20-23 Febr. 1704, no: 58. Bu dedikodular bir tarafa bırakılırsa, Michael Talman'a göre, şayet asiler yok edilemezse Macaristan seferinden başka bir şey konuşmayan askerler ve halk tarafından Bâbüalî barışı bozmaya mecbur bırakılabilirdi, bkz. OeStA, HHStA, Türkei I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 21v.-22r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 24 Ocak 1704 İstanbul.

¹¹⁰ OeStA, KA, Hofkriegsrat Protokollen 421 (Reg. 1703), 839v. 30 September nr. 665 ve 842r. 30 September nr. 679. Saray Harp Şûrâsının evrak kayıtlarından anlaşıldığına göre Michael Talman, 30 Eylül 1703'te kapı kethüdası tayin edilmiş, bununla ilgili olarak hem Maliye Dairesine hem de Talman'a söz konusu karar hakkında birer yazı gönderilmişti. Prens Eugen de 1 Aralık 1703'te I. Leopold'e Osmanlı diplomasisindeki gelişmeleri aktardığı takririnde Talman'dan artık kapı kethüdası (*Resident*) olarak bahseder, bkz. OeStA, KA, OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relations anno 1703, fol. 269r., Prens Eugen'den I. Leopold'e, 1 Aralık 1703 Viyana. Talman'ın kapı kethüdası seçilmesi üzerine, 27 Ekim 1700'de orta elçi tayin edilen fakat hazırlıklarını tamamlamadığı için İstanbul'a gidemeyen Alexander de Fin bu vazifeden affını istemiştir. Bkz. OeStA, HHStA, Türkei I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 16r., Saray Harp Şûrâsından I. Leopold'e, 27 Ocak 1704 Viyana.

¹¹¹ İtimatnâme için bkz. OeStA, HHStA, Türkei I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 30-31, Prens Eugen'den Veziriazam Ahmed Paşa'ya, 30 Ocak 1704 Viyana. Türkçe tercümesi için bkz. BOA, A.DVNSNMH.d. 6, s. 88. Prens Eugen'in Veziriazam Ahmed Paşa'ya gönderdiği mektubun tercümesinde 9 Ocak 1704 tarihi bulunur, ancak Habsburg arşivlerindeki müsveddesindeki tarih açıkça 30 Ocak 1704'tür.

Habsburg diplomatı uzun süredir beklediği terfi haberini ancak 13 Mart'ta alacaktır.¹¹²

Bu zaman zarfında Talman, İbrahim Ağa'nın Bâbîâlî ile yazışmalarının mahiyetini öğrenmeye ve Fransız diplomasisinin İstanbul'da Osmanlı-Habsburg barışını bozmak için ön ayak olduğu girişimleri engellemeye çalıştı. İbrahim Ağa'nın elçiliği söz konusu olduğunda Talman, Bâbîâlî'nin barış yanlısı siyaset takip edeceğine güveniyordu. Fakat bir defa daha, 28 Ocak'ta, Macaristan'daki gelişmeleri fırsat olarak gören askerlerin ve ahalinin tehdit oluşturduğunu Viyana'ya yazdı.¹¹³ Habsburg ricali bu tehdidin son derece farkındaydı. Prens Eugen, 1 Aralık 1703'te ve 21 Şubat 1704'te I. Leopold'e takdim ettiği raporlarında, Osmanlıların Macar İhtilali'nden faydalanıp kısa zamanda kaybettiği yerleri geri alabileceğini savunuyordu. Zira Eugen'e göre Macaristan'daki garnizonlar son derece kötü durumdaydı; birçok şehrin istihkâmı yoktu; cephaneler ve ambarlar boştu. Bu nedenle Macaristan'daki savaş hazırlıkları ciddiyetle yürütülmeliydi.¹¹⁴

¹¹² 30 Ocak'ta Viyana'dan çıkan ulak 13 Mart'ta İstanbul'a ulaşmıştı. Bkz. OeStA, HHStA, Türkiye I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 49r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 21 Nisan 1704 İstanbul. Papp, bu rapora dayanarak Talman'ın elçi (*Internuncius* ya da büyükelçi, *nagykövet*) olarak tayin edildiğini yazar, bkz. Papp, *A Rákóczi-Szabadságharc*, s. 798. Michael Talman'ın oğlu Leopold von Talman'ın hayatı üzerine biyografi kaleme alan Wolfgang Klesl de baba Talman'ın kapı kethüdalığına getirildiği tarihi 1704 olarak verir, bkz. Klesl, *Leopold von Talman*, s. 13. Klesl, bir başka makalesinde de bu görüşünü tekrarlar, bkz. Wolfgang Klesl, "Michael und Leopold von Talman: Beitrag zur Geschichte einer Tiroler Diplomatenfamilie aus dem Pustertal", *Der Scherln: Monatszeitschrift für Südtiroler Landeskunde*, XLI/11, (1967), s. 526. Hüseyin Onur Ercan, Michael Talman'ın diplomasi kariyerindeki en önemli an olan Pasarofça Antlaşması'nın müzakerelerine dair kaleme aldığı monografisinde, Talman hakkında kısa malumat verirken Klesl'in mezkûr çalışmalarına dayanır, ancak kapı kethüdalığına tayin edilmesinin tarihini başka kaynak göstermeden 1703 olarak belirtir, bkz. Ercan, *Pasarofça Antlaşması: 1718, Diplomasi ve Barış*, Ankara 2022, s. 132. Ercan, aynı yerde, Talman'ın 1711'de VI. Karl'ın tahta çıkışını Bâbîâlî'ye bildirmek üzere büyükelçiliğe getirildiğini yazar, fakat burada atıfta bulunduğu kaynak Talman'ın büyükelçiliğe değil, *internuntius* yani orta elçilik rütbesine tayin edildiğini belirtir, bkz. OeStA, HHStA, Türkiye V, Varia und Collectana 23, Konv.1: Verzeichnis der österreichischen Gesandten an der Pforte (1527-1770), s. 62. 18. yüzyılda Habsburgların Osmanlı diplomasisinin parlak isimlerinden birisi olan, önce tercüman, sonra kapı kethüdası ve bir ara orta elçi olarak İstanbul'da bulunan Heinrich Christoph von Penkler'in kaleminden çıkmış bu dizinde Talman'ın elçi sekreterliğine ve kapı kethüdalığına getirildiği tarihler de sırasıyla 1700 ve 1701 olarak yanlış verilir, bkz. aynı yerde. Esasen diplomasi protokollerinin henüz tam manasıyla standart hal almadığı bir çağda elçi rütbelerinin karşılıklarını tayin etmek güçtür. Örneğin 17. yüzyılda internuntius Osmanlılarca küçük elçi olarak kabul edilirken, 18. yüzyıla gelindiğinde artık orta elçi olarak anılıyorlardı. Nitekim Osmanlı belgeleri de Talman'ın 1711'de atandığı internuntius rütbesinin büyükelçi değil, orta elçi olarak kabul edildiğini gösterir. Bkz. BOA, A.DVNSNMH.d. 6, s. 266: "tarafınızdan orta elçilik rütbesi verilen kıdvetül-ümerâil-milleti'l-mesihkiye Talman Mihail".

¹¹³ OeStA, HHStA, Türkiye I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 26v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 28 Ocak 1704 İstanbul.

¹¹⁴ OeStA, KA, HKR Akten 86, Exp. 1703 May 271: Tallman. Relationes anno 1703, fol. 269r.-270v., Prens Eugen'den I. Leopold'e, 1 Aralık 1703 Viyana ve OeStA, HHStA, Türkiye I, Turcica

Diğer taraftan Eugen'e göre Viyana yolunda olan İbrahim Ağa'ya hızla İstanbul'a dönme emri verilmesinden anlaşılıyordu ki Bâbüâlî, Macar İhtilali'nin yarattığı sorunlar hakkında güvenilir istihbarat toplamak istiyordu. Bu nedenle Eugen'in önerisi üzerine Petervaradin'deki Habsburg generali Nehem'e yolculuğun mümkün olduğu kadar – fakat İbrahim Ağa'yı kuşkuya düşürmeden – geciktirmesi emredildi.¹¹⁵ Bu emrin gereği olarak Osmanlı elçisini karşılamak üzere gerekli temasları başlatmak yerine sessizliğe bürünen Nehem'in bu tavrı Bâbüâlî'yi şaşırtmıştı.¹¹⁶ İbrahim Ağa, 14 Şubat'ta Belgrad'a ulaşmıştı ve bir süre bekletildikten sonra sınırdan geçti. Nehem'in bildirdiğine göre İbrahim Ağa'nın sınırı geçmesinden hemen sonra Belgrad muhafızı Hasan Paşa, Osmanlı hudutlarına yakın bölgelerde inşa edilen çardakların yıkılmasını istemişti.¹¹⁷

İbrahim Ağa'nın elçiliği ile ilgili olarak Bâbüâlî için şaşırtıcı bir başka mesele de yolculuk için seçilen güzergâhtı. Habsburg sarayı, Macar İhtilali'nin yarattığı güvenlik sorunu nedeniyle Osmanlı elçisinin alışıldığı üzere Budin yolu ile değil, Hırvatistan ve İç Avusturya üzerinden Viyana'ya gelmesini kararlaştırmıştı. Bu değişikliğin arkasındaki bir diğer sebep de Habsburgların Almanya ve Macaristan'daki durumu Osmanlılardan saklamak istemeleriydi. Üstelik Viyana, kapı kethüdası tayin edilmesi nedeniyle Talman'a gönderdiği 24 Ocak tarihli talimatnameden anlaşıldığı kadarıyla, bu güzergâh değişikliğinden daha iyisinin – Osmanlı diplomasi teamüllerine asla uymayacak şekilde – III. Ahmed'in cülusunun elçi yerine kendisi aracılığıyla tebliğ edilmesi olacağını düşünüyordu.¹¹⁸

Talimatnâme İstanbul'a 13 Mart'ta ulaştı. Bu nedenle İbrahim Ağa'nın elçiliğini engellemek için Talman'ın yapacağı bir şey bulunmuyordu. Ancak toplam dokuz maddeden mürettep talimatnâme, Kayzer'in İstanbul'daki kapı kethüdasına oldukça zorlu iş yükü getiriyordu: Talman, Osmanlı dış politikasını belirleyen

---

176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 33v-34r., Prens Eugen'den I. Leopold'e, 21 Şubat 1704 Viyana. Ayrıca bkz. Roeder, *Austria's Eastern Question*, s. 25.

¹¹⁵ OeStA, HHStA, Türkiye I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 34v-35r., Prens Eugen'den I. Leopold'e, 21 Şubat 1704 Viyana. Krş. Roeder, *Austria's Eastern Question*, s. 25.

¹¹⁶ OeStA, HHStA, Türkiye I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 38v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 29 Şubat 1704 İstanbul. Talman'a göre, İbrahim Ağa muhtemel bir Osmanlı-Venedik savaşı durumunda Kayzer'in vereceği tepkiyi öğrenmek isteyecekti. Bunun İbrahim Ağa'nın elçiliğinin bir parçası olduğu Sutton tarafından da işaret edilmişti. Bkz. dipnot 109.

¹¹⁷ OeStA, KA, Hofkriegsrat Protokollen 423 (Exp. 1704), 136v. Februar nr. 65. Nitekim İbrahim Ağa'nın Viyana'ya götürdüğü nâmelerde de sınırda inşa edilen yeni istihkâmların yarattığı rahatsızlık vurgulanıyordu: “bâ-husûs serhadd-i masûreye karîb yerlerde sâkin olan 'ibâdullahın kalblerine vehm îrâs ider ba'zı icâd ve ihdâsdan hazer eylemek üzere hudûd ve sınırların muhafazalarına tenbih-i ekid ile tenbih olumak levâzım-ı sıyânet-i şerâit-i sulh u salâhdan idüğü zâhirdir.” Bkz. BOA, A.DVNSNMH.d. 6, s. 44, Damat Hasan Paşa'dan Prens Eugen'e, tarihsiz. Bu istihkâmlar Osmanlı-Habsburg diplomasisinin gelecek senelerdeki gündemini belirleyecektir.

¹¹⁸ OeStA, HHStA, Türkiye I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 11r.-11v., Saray Harp Şûrâsından Michael Talman'a, 25 Ocak 1704 Viyana.

Reisülküttap Ebubekir Efendi ile mutlaka dostluk kurmalı ve onu Habsburg tarafına çekmeliydi; Venedik elçileriyle iletişimi sürdürmeli ancak Habsburg siyasetini gizleyerek Cumhuriyet'in İstanbul'daki hedeflerini öğrenmeliydi; İngiltere ve Hollanda elçileriyle istişarede bulunmalı, fakat Rusya elçisi Tolstoy'dan uzak durmalıydı; İstanbul'daki Fransız diplomasisinin Habsburg karşıtı girişimlerini engellemeye devam etmeliydi ki bu bahiste serhad pašalarına daha önce gönderilen Macar asilerin desteklenmemesiyle ilgili fermanın çıkarılmasındaki başarısı takdir ediliyordu; Osmanlı-Habsburg ticaret antlaşmasının müzakeresi için Maliye Dairesiyle ortak bir karara varıldıktan sonra kendisine haber verilecekti; Bâbiâli'nin ve İstanbul diplomasisinin nabzını iyi tutmalı ve istihbaratını Eflâk ya da Erdel üzerinden gecikmeden Viyana'ya aktarmalıydı.¹¹⁹

Kapı kethüdalığı unvanı İstanbul'daki diplomatik çevrelerde Talman'ın elini güçlendirebilirdi. Ancak Saray Harp Şûrâsından gönderilen itimatnâme Bâbiâli tarafından kabul edilmedi. Sadece Şûrâ reisi Eugen'den Veziriazam'a hitaben yazılmış itimatnâmenin yeterli olmadığı, şimdiye kadar olduğu gibi imparatorun hem padişaha hem de veziriazama hitaben de itimatnâmeler yazılması gerektiği Talman'a söylendi. Bu nedenle Talman'ın kapı kethüdalığı için kabul töreni ileri tarihe ertelendi.¹²⁰ Ne var ki Fransa elçisi Ferriol Habsburg karşıtı girişimlerine hız vermişti. İspanya Veraset Savaşı'nda Fransa-Bavyera ittifakının ordularının ve Macar İhtilali'nde Rákóczi taraftarlarının kazandığı askerî başarıları her fırsatta Bâbiâli'ye taşıyan Ferriol'e Habsburgların İbrahim Ağa'yı Hırvatistan üzerinden Viyana'ya götürme kararı da yardımcı olmuştu. Üstelik Venedik balyosu da – daha önce ifade edildiği üzere – Osmanlıların dikkatini Mora'dan uzaklaştırmak, Macaristan'a çevirmek istiyordu. Ancak Talman'a göre Veziriazam Damat Hasan Paşa ve Şeyhülislam Paşmakçızade Ali Efendi – ilki iyi asker olmadığı için diğeri ise şeriata dayanarak – Habsburg barışının bozulmasına taraftar değildi. Diğer taraftan Talman 1703 İhtilali'nin bütün aktörlerini siyaset sahnesinden temizlemeyi başaran III. Ahmed'in barışçıl tavrını sürdürüp sürdürmeyeceğinden emin değildi. Özellikle Rákóczi'nin sınır kalelerinden birini ele geçirmesi ya da Osmanlı topraklarına yağma akınları düzenlemesi III. Ahmed'in barışı bozması için sebep olabilirdi.¹²¹

¹¹⁹ OeStA, HHStA, Türkei I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 10-15, Saray Harp Şûrâsından Michael Talman'a, 25 Ocak 1704 Viyana.

¹²⁰ OeStA, HHStA, Türkei I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 50r.-50v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 21 Nisan 1704 İstanbul.

¹²¹ Aynı tarihli tahrir, fol. 52r.-63r. Talman, Damat Hasan Paşa'nın azledileceğine dair dedikoduları aktardığı satırlarda bir başkasının bu makama getirilmesinin son derece tehlikeli olacağını özellikle belirtiyordu. Aynı şekilde Robert Sutton da Viyana'daki İngiltere elçisi Georg Stepney'e 6 Nisan 1704'te gönderdiği mektupta Bâbiâli'nin Macaristan'daki asilere yardım etmeyeceğini, fakat ihtilalin seyrine göre bu politikanın değişebileceğini, özellikle hükümette değişiklik olursa tehlikenin büyüyeceğini söylüyordu. Bkz. *Angol Diplomatie*, s. 215.

Osmanlılar henüz Ocak ayında sınırlarının hemen ötesindeki hareketliliğe dikkat etmiş ve serhad garnizonlarını güçlendirmişti.¹²² İbrahim Ağa eliyle I. Leopold'e gönderdiği nâmesinde Veziriazam Damat Hasan Paşa bunun Osmanlı sınırlarını Macar İhtilali'nin yarattığı kargaşadan korumak üzere alınmış bir tedbir olduğundan bahsediyordu.¹²³ Haberler İstanbul'da ilk duyulduğunda 3 ila 4 bin kişilik kuvvetten bahsedilse de Talman, serhad garnizonlarına gidecek yeniçerilerin mevcudunun bin kişiden fazla olmadığını Viyana'ya bildirmişti. Habsburg diplomatına göre Bâbüâlî Macaristan'daki isyanı açıkça desteklemeyecekti, ancak Rákóczi'ye katılmak isteyenlere engel çıkarılmaması için serhad paşalarına gizlice ferman gönderilmişti. Asıl büyük tehlike ise Ferriol'ün Rákóczi ile doğrudan temas kurmak üzere elçilik sekreteri Louis Michel'i Macaristan'a göndermiş olmasıydı.¹²⁴ Fakat Osmanlılar ile Macar İhtilali'nin önderi arasında ittifak kurmayı amaçlayan Ferriol'ün, Bâbüâlî'nin askerî yardıma hazır olduğuna dair iddialı sözleri Rákóczi tarafından ihtiyatla karşılanmıştı. Macar prens, Habsburglardan kurtaracağı ülkesinin Osmanlılar tarafından yeniden işgal edilmeyeceğine dair XIV. Louis'nin güvencesini talep ediyordu. Rákóczi'ye göre Osmanlı yardımı belirli sayıdaki süvari ve piyadenin kendi komutasına verilmesinden ibaret kalmalıydı.¹²⁵

Aynı günlerde Osmanlı sarayı da Macaristan siyasetini belirlemek üzereydi. Serhad paşalarından Bâbüâlî'ye akan istihbarat, Talman'a göre, son aylarda değişmeye başlamıştı. Belgrad muhafızı Hasan Paşa Macar asileri desteklemiyordu. Buna karşın bir süre önce Temeşvar valisi tayin edilerek yeniden serhadde dönen İzmirli Dellak Ali Paşa ise Rákóczi ve Macar İhtilali yanlısı tutumunu sürdürüyordu. Nihayet 20 Haziran 1704'te padişahın huzurunda mesele

¹²² Belgrad'daki Dergâh-ı âli yeniçerilerinin zabiti Turnacıbaşı Mehmed Ağa'dan "Macar tâ'ifesinin ba'zı mertebe hareketleri olduğu" gerekçesiyle emrindeki 500 nefer yeniçeriyi Temeşvar'a kaydırması istenmişti, bkz. BOA, A.DVNSMHM.d. 114/1, 116/626 (Ev'âl-i Ramazan 1115 / 8-16 Ocak 1705). Krş. Sandor Papp, "Krimtatarische und ungarische Interessengemeinschaft während des Rákóczi-Freiheitskampfes", *Studia Caroliensie*, III-IV, (2004), s. 68. Bir süre sonra Belgrad'a da İstanbul'dan yeni birlikler gönderilecekti, bkz. Râşid Mehmed Efendi, *Târîh-i Râşid*, II, s. 723. Robert Sutton'a göre Bâbüâlî, Belgrad ve Temeşvar garnizonlarından firar edip Rákóczi taraftarlarına katılan askerlerin yarattığı zafiyeti düşünerek böyle bir karar almıştı. Bkz. *Angol Diplomatiiai*, s. 326.

¹²³ "sınura karîb olan ba'zı yerlerde tarafınıza ihzâr-ı mugâyeret ve muhâlefet ile cem'iyet iden kavmin sû-i hareketleri serhadd-ı İslâmiyye'nin vâlileri tarafından i'lâm olunmağla bi-hasbi'l-iktizâ kendü sınır ve sugûrmuzu muhâfaza için civâr-ı serhadd-ı mansûrede hrâseti lâzım olan tuhûm ve seleme [?] bir mikdâr 'asker ta'yîn olunub", BOA, A.DVNSNMH.d. 6, s. 42, Damat Hasan Paşa'dan I. Leopold'e, tarihsiz. Sutton'un istihbaratına göre toplam 10 oda yeniçeri Belgrad ve Temeşvar'a gönderilmişti, bkz. *Angol Diplomatiiai*, s. 147.

¹²⁴ OeStA, HHStA, Türkei I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 67v-71r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 21 Nisan 1704 İstanbul. Talman, Bâbüâlî'nin Belgrad ve Temeşvar paşalarına Rákóczi taraftarlarına gizlice yardım edilmesini emrettiğini muhbirlerinden de teyit etmişti, bkz. OeStA, HHStA, Türkei I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 129r.-129v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 27 Mayıs 1704 İstanbul.

¹²⁵ Tóth, *Roma Casaryla*, s. 648.

tartışılmıştı. III. Ahmed, genç ve tecrübesiz Ali Paşa'ya itibar etmek yerine o tarihte Bosna valisi olan Elçi İbrahim Paşa'nın takrirleri gelene kadar beklenmesini istemişti.¹²⁶

Bu sırada, İbrahim Ağa Viyana'ya ulaşmış (29 Mayıs 1704) ve 11 Haziran'da I. Leopold tarafından kabul edilmiş, 14 Haziran'da da Eugen'e vekalet eden Karl Ernst von Rappach ile görüşmüştü.¹²⁷ Osmanlı elçisi vazifesinin gereği olarak III. Ahmed'in cülusunu bildirmiş, ayrıca Osmanlı sınırlarında Habsburglar tarafından inşa edilen çardakların yarattığı rahatsızlığı da dile getirmişti.¹²⁸ Fakat İbrahim Ağa'nın elçiliği sırasında Osmanlı-Habsburg barışını tehdit edecek herhangi bir konunun gündeme gelmemesi Viyana için oldukça rahatlatıcıydı. Talman'ın uzun süredir beklediği itimatnâmeler bu günlerde yazıldı ve İstanbul'a gönderildi.¹²⁹ Bu sırada cepheden gelen haberler de Viyana sarayındaki endişeli havanın dağılmasına yardımcı oldu. 13 Ağustos'ta Höchststadt'ta Eugen'in idaresi altındaki Habsburg-İngiliz müşterek ordusu Fransa ve Baviera ittifakına karşı parlak zafer kazanmıştı.

¹²⁶ OeStA, HHStA, Türkiye I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 81r.-82v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 3 Temmuz 1704 İstanbul. Krş. Papp, *Krimtatarische*, s. 68. Ali Paşa, Rákóczi taraftarlarının bilhassa Temeşvar sınırlarındaki başarılarını Bâbiâli'ye bildirmeye devam etti. Nitekim 22 Temmuz'da Veziriazam ile vuku bulan mükalemede Talman Habsburg askerî başarılarından bahsettiği halde, Sadaret kethüdası ise Ali Paşa'nın sağladığı istihbaratı paylaşarak Segedin Kalesi'nin kuşatıldığını ve Büyük Varadin'deki Habsburg birliklerinin çok zor durumda olduğunu söylemişti, bkz. OeStA, HHStA, Türkiye I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 132v.-133r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 3 Ağustos 1704 İstanbul. Ali Paşa, yaz ayları boyunca hemen her üç günde bir İstanbul'a Macar İhtilali ile ilgili rapor gönderiyordu, bkz. OeStA, HHStA, Türkiye I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 168r., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 30 Ağustos 1704 İstanbul.

¹²⁷ Wienerisches Diarium, 28-31 May 1704, no: 86 ve 11-14 Junii 1704, no: 90.

¹²⁸ Roider, *Austria's Eastern Question*, s. 26; Parvev, *Habsburgs and Ottomans*, s. 141-142. İbrahim Ağa ile müzakereleri yürütmek üzere görevlendirilen Johann Tiell'in Eugen'e gönderdiği 21 Temmuz 1704 tarihli takrire göre, Macar ihtilalcilere kesinlikle yardım edilmeyeceğini belirten Osmanlı elçisi, Sava sahillerinde inşa edilen çardakların ve Habsburglar tarafından tahkim edilen beş kalenin yeni istihkamlarının yıkılmasını istemişti. Bkz. Gustav Ratzenhofer, *Feldzüge des Prinzen Eugen von Savoyen*, c. VI, Viyana 1879, s. 771-772. Bu konuda İbrahim Ağa'nın Saray Harp Şûrâsına verdiği takrir için bkz. OeStA, HHStA, Türkiye I, Turcica 176, Konv.5: Gesandtschaft Ibrahim Efendi (1704), fol. 57r.-59v., Scriptum deß Türk. Envoye die Schardaken betr. Exhibitum in Conferentia, 9 Temmuz 1704. Sınır boyunca inşa edilen çardaklar meselesi Mayıs 1704'ten itibaren Bâbiâli ile Talman'ın yürüttüğü müzakerelerin bir parçasıydı. Adriyatik'teki Osmanlı limanı Draç'ın karasuları içerisinde Fransız gemilerine Habsburglar tarafından el konulması da Talman'ın uğraşmak zorunda kalacağı bir diğer mesele olacaktır. Ayrıntılar için bkz. Ivan Pešalj, "Early 18th Century Peacekeeping: How Habsburgs and Ottomans Resolved Several Border Disputes After Karlowitz", *Empires and Peninsulas Southeastern Europe between Karlowitz and the Peace of Adrianople 1699-1829*, Ed. Plamen Mitev, Ivan Parvev, Maria Baramova ve Vania Racheva, Berlin 2010, s. 29-42.

¹²⁹ OeStA, HHStA, Türkiye I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol.136, Karl Ernst Rappach'ten Damat Hasan Paşa'ya, 9 Ağustos 1704 Viyana; fol. 138, Damat Hasan Paşa'ya hitaben Talman'ın itimatnâmesi, 9 Ağustos 1704 Viyana; I. Leopold'den III. Ahmed'e, 9 Ağustos 1704 Viyana. Türkçe tercümeleri için bkz. BOA, A.DVNSNMH.d. 6, s. 85 vd.

Muharebe, İspanya Veraset Savaşı için dönüm noktasıydı: Viyana kurtulmuş, Bavyera da Habsburg kontrolüne girmişti.¹³⁰

1704'ün fırtınalı günlerini geride bırakan Talman'ın Bâbiâli tarafından kapı kethüdası olarak resmen kabul edilmesi yine de kolay olmadı. Damat Hasan Paşa, Talman'a kabul töreni düzenlemek için tarih belirlendikten iki gün sonra, 28 Eylül'de azledildi ve yerine “*buzursuz bir kafaya sahip*” olan Kalaylıkoz Ahmed Paşa getirildi.¹³¹ Talman, 29 Ekim 1704'te Ahmed Paşa tarafından kabul edildi ve Kayzer'in İstanbul'daki kapı kethüdası olarak resmen görevine başladı. Kabul töreni nezaket dolu atmosferde cereyan etmiş, hem Ahmed Paşa hem de Talman Osmanlı-Habsburg barışının devamını dilemişti. Harp Şûrâsını gelişmelerden haberdar eden Talman, takririnde Ahmed Paşa'nın gösterdiği nezaketin arkasında gizlediği karakterini de tahlil etmeye çalışmıştı: Barışa mı yahut savaşa mı karar vereceğini kestirmek mümkün değildi.¹³²

Talman'ı rahatlatan haber birkaç hafta sonra geldi: Tyrnau'da Rákóczi'nin Habsburglar karşısında aldığı ağır yenilgi Macaristan meselesini Bâbiâli'nin gündeminden çıkardı.¹³³ Fakat Talman için her veziriazam değişikliği, Osmanlı siyasetinde kestirilmesi güç değişiklikler yaşanabileceği anlamına geliyordu.¹³⁴ Üstelik Bâbiâli'deki hükûmet değişikliği Talman'ın yeni istihbarat ağı kurmasını da gerektiriyordu. Nitekim Hasan Paşa'nın azli sonrasındaki gelişmeleri ayrıntılarıyla ele aldığı raporunda şöyle yazmıştı: “*Şimdiki Veziriazam'ın Macaristan meselesinde hangi yolu seçeceğini bekleme gerekiyor. Bu konuda şimdiye kadar herhangi bir şeyden emin olamadım. Hasan Paşa'nın idaresinde bana haber getiren mutemetlerimin çoğu bu değişiklikte birlikte tamamen işe yaramaz oldu. Şimdi büyük gayretle ve masrafla yenilerini bulmak zorundayım.*”¹³⁵

Sonuç Yerine

Elçilik sekreteri olarak geldiği Osmanlı başkentinde artık kapı kethüdası unvanını taşıyan Talman, bu vazifesini 1711'e kadar devam ettirdi. Bu süre zarfında İspanya Veraset Savaşı ve Rákóczi İsyanı'nın Avrupa diplomasisinde yarattığı

¹³⁰ Veenendaal, s. 422.

¹³¹ OeStA, HHStA, Türkiye I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 164r.-164v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 28 Eylül 1704 İstanbul.

¹³² OeStA, HHStA, Türkiye I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 183r.-191v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 27 Kasım 1704 İstanbul.

¹³³ Parvev, *Habsburgs and Ottomans*, s. 142.

¹³⁴ Roieder, *Austria's Eastern Question*, s. 27. Fransa elçisi Ferriol'ün İstanbul'daki görev yıllarına dair verdiği takrir, sık yaşanan bu değişikliklerin Bâbiâli için de sorun olduğunu işaret eder: “Kararsızlık sarayda son derece doğal bir hale gelmiştir, burasının hemen hemen her gün yeni aktörlerin çıktığı görülen talihin bir sahnesi olduğu söylenebilir.”, bkz. *İstanbul'da Fransız Elçiliği*, s. 162.

¹³⁵ OeStA, HHStA, Türkiye I, Turcica 176, Konv.4: Korrespondenzen 1704, fol. 179r.-179v., Michael Talman'dan Saray Harp Şûrâsına, 24 Ekim 1704 İstanbul.

dalgalanmaların Osmanlı-Habsburg ilişkilerini etkilemesine izin vermeyecekti. Talman elçiliği sırasındaki bu başarısını Osmanlı siyasetinin nabzını tutmak üzere kurduğu istihbarat ağlarına borçluydu. Diğer taraftan Habsburglar hem Batı Avrupa'da hem de Macaristan'da askerî konumlarını güçlendirmeyi başarırken, Osmanlı-Rus ilişkilerinde sürekli tırmanan gerilim Bâbıâli'nin dikkatini kuzey sınırlarına çevirmesine neden olmuştu. Nitekim 1711'de Osmanlılar Rusya'ya savaş ilan edecektir. Aynı tarihlerde, I. Joseph'in ölümüne müteakip VI. Karl'ın tahta çıkması üzerine Talman, orta elçi (*internuntius*) tayin edildi ve bu taht değişikliğini III. Ahmed'e ve Bâbıâli'ye bildirdi. Bu tayin Talman'ın diplomasi kariyerinde yeni bir dönemeç oldu. Orta elçilik vazifesini tamamladıktan sonra İstanbul'dan ayrılan Talman, Harp Şûrâsında müşavir olarak çalışmaya başladı. 1718 Pasarofça Antlaşması'nın müzakerelerinde Osmanlı siyasetine dair bilgisi ve diplomasi tecrübesinden yararlanmak üzere murahhas tayin edilen Talman bu görevi de layıkıyla tamamlayıp yeniden Viyana'ya dönecek, burada ömrünün sonuna kadar (1739) Harp Şûrâsındaki hizmetine devam edecektir.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

Avusturya Devlet Arşivleri (OeStA), Haus-, Hof-, und Staatsarchiv (HStA), Türki I
Avusturya Devlet Arşivleri (OeStA), Haus-, Hof-, und Staatsarchiv (HStA), Türki V
Avusturya Devlet Arşivleri (OeStA), Kriegsarchiv (KA), Feldakten
Avusturya Devlet Arşivleri (OeStA), Kriegsarchiv (KA), HKR Akten
Avusturya Devlet Arşivleri (OeStA), Kriegsarchiv (KA), HKR Protokollen

Osmanlı Arşivleri (BOA), Mühimme Defterleri (A.DVNSMHH.d.)
Osmanlı Arşivleri (BOA), Nâme-i Hümayûn Defterleri (A.DVNSNMH.d.)
Osmanlı Arşivleri (BOA), Düvel-i Ecnebiye Defterleri (A.DVNSDVE.d.)

The National Archives (NA), State Papers 97/21

Sürelî Yayınlar

Wienerisches Diarium, nr. 6, 12, 18, 34, 53, 58, 86, 90

Kaynak Eserler

Altınay, Ahmed Refik, *Türk Hizmetinde Kral Tököli İmre (1683-1705)*, İstanbul 1932.
Angol diplomatiai Iratok II. Rákóczi Ferencz Korára, Ed. Simonyi Ernő, Peşte 1871.

- Bittner, Ludwig, *Die österreichischen Staatsverträge von 1526 bis 1763*, Viyana 1903.
- Bozkurt, Nurgül, *1699-1736 Tarihli Ecnebi Defterine Göre XVIII. Yüzyulun İlk Yarısında Osmanlı-Avusturya Münasebetleri*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 1994.
- Danişment, İsmail Hami, *İzablı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. V, İstanbul 1971.
- Die Autobiographie des Dolmetschers 'Osman Ağa aus Temeschwar: der Text des Londoner Autographen in normalisierter Rechtschreibung*, haz. Richard F. Kreutel, Londra 1980.
- Ercan, Hüseyin Onur, *Osmanlı-Habsburg Diplomasisi: Rudolf Schmid'in Nihai Raporunun Türkçeye Çevirisi ve Otuz Yıl Savaşlarıyla İlişkisi (1629-1643)*, İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013.
- Gökçe, Turan, "1699-1700 Tarihli Bosna Vilâyeti Hududnâmesi", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XVI, (2001), s. 75-104.
- Gründ- und umständlicher Bericht von denen römisch-kayserlichen wie auch ottomannischen Gross-Botschafften, wodurch der Friede oder Stillstand zwischen dem aller-durchleuchtigst-grossmächtigst- und unüberwindlichstem römischen Kayser Leopoldo primo und dem Sultan Mustafa Han III. den 26. Januarii, 1699 zu Carlowitz in Sirmien auf 25. Jahr geschlossen und darauff auch denen respective Höffen zu Wienn und Constantinopel bestätigt worden*, Viyana 1702.
- Hammer-Purgstall, Joseph von, *Geschichte der diplomatischen Verhältnisse zwischen Österreich und der Pforte im XVIII. Jahrhundert, das ist vom Carlowitzer Frieden 1699 bis zum Sistover Frieden 1792* (OeStA, HHStA, Türkei V, 30)
- İstanbul'da Fransız Elçiliği – Marki de Bonnac'ın Tarihi Hatırat ve Belgeleri*, haz. M. Charles Scherer, (çev. Ali Şevket Bizer), Ankara 2012.
- Kantemir, Dimitri, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi*, c. II, (çev. Özdemir Çobanoğlu), İstanbul 2002.
- Motraye, Aubry de la, *Travels through Europe, Asia, and into Part of Africa*, c. I, Londra 1723.
- Muâbedât Mecmûasız*, c. III, Ankara 2008.
- Naîmâ Mustafa Efendi, *Târib-i Na'îmâ (Ravzatü'l-Hüseyn fî Hulâsati Abbâri'l-Hâfikayn)*, c. I, haz. Mehmet Ipsirli, Ankara 2007.
- Râşid Mehmed Efendi, *Târib-i Râşid ve Zeyli*, c. I-II, haz. Abdülkadir Özcan-Yunus Uğur-Baki Çakır-Ahmet Zeki İzgöer, İstanbul 2013.
- Ratzenhofer, Gustav, *Feldzüge des Prinzen Eugen von Savoyen*, Gerold's Sohn, c. VI, Viyana 1879.
- Sadrâzamlardan Mektuplar 1703-1704 (Râmi Mehmed Paşa Müinşeatı)*, haz. Ersin Kırcı, İstanbul 2020.
- Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretnâme İnceleme-Metin (1106-1133 / 1695-1721)*, haz. Mehmet Topal, Ankara 2018.
- Simperto, *Diarium oder: Außführliche curiose Reiß-Beschreibung von Wien nach Constantinopel und von dar wider zuruck in Teutschland*, Geoerg Schlüter Buchhandlung, Augsburg 1701.
- Talman, Michael, *Elenchus Librorum Orientalium Manuscriptum*, Viyana 1702.
- Tolstoy'un Gizli Raporlarında Osmanlı İmparatorluğu – İstanbul'daki Rus Büyükelçi Pyotr Andreyeviç Tolstoy ve Onun Osmanlı İmparatorluğu'na Dair Hatıraları (XVIII. Yüzyulun İlk Çeyreği)*, haz. M.R.Arunova ve F.S.Oreşkova, (çev. İbrahim Allahverdi), İstanbul 2009.

Araştırmalar

- Abou-el-Haj, Rifa'at Ali, "The Formal Closure of the Ottoman Frontier in Europe: 1699-1703", *Journal of the American Oriental Society*, LXXXIX/3, (1969), s. 467-475.
- Abou-el-Haj, Rifa'at Ali, *1703 İsyanı – Osmanlı Siyasasının Yapısı*, (çev. Çağdaş Sümer), Ankara 2011.
- Arik, Özgür, *1699 Karlofça Antlaşması'na Göre Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı Sınırları*, İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001.
- Bidermann, Hermann, *Geschichte der sterreichischen Gesammt-Staatsidee 1526-1804*, c. I, Innsbruck 1867.
- Bozkurt, Nurgül, "Avusturya Kapı Kethüdalığı (1700-1736)", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, XIII, (2002), s. 245-259.
- Cevrioğlu, Halef, *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-Habsburg Diplomatik İlişkileri ve Osmanlı Diplomasisi*, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2021.
- Çapraz, Hüseyin şevket ağatay, "İmre Thököly'nin Kâtibi Yanoş Komromi'nin Günlüklerinde Osmanlılar", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, XX/1, (2016), s. 171-201.
- Ercan, Hüseyin Onur, *Pasarofça Antlaşması: 1718, Diplomasi ve Barış*, Ankara 2022.
- Fessler, Ignaz Aurelius, *Geschichte von Ungarn*, Brockhaus, c. IV, Leipzig 1877.
- Gökpınar, Bekir, "Rusya'ya Karşı Osmanlı Devleti'nin Karadeniz'de Tahkimat Faaliyetleri: Yenikale İnşaatı (1702-1707)", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, XXXVIII, (2020), s. 38-57.
- Hammer-Purgstall, Joseph von, *Geschichte des osmanischen Reiches*, c. VII, Peşte 1831.
- Heywood, Colin Joseph, *English Diplomacy between Austria and the Ottoman Empire in the War of the Sacra Liga, 1684-1699, with Special Reference to the Period 1688-1699*, University of London, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Londra 1970.
- Hurmuzaki, Eudoxius, *Fragmente zur Geschichte der Rumnen*, Sococu&Teclu, c. III, Bükreş 1884.
- Ingrao, Charles, *The Habsburg Monarchy 1618-1815*, Cambridge 2003.
- İpşirli Argıt, Betül, *Rabia Glmeş Emetullah Sultan 1640-1715*, İstanbul 2014.
- Jorga, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. IV, (çev. Nilüfer Epçeli), İstanbul 2005.
- Karaca, Zeynep, *1699-1739 Osmanlı Avusturya Antlaşmalarına Göre Sınır Tespit alışmaları*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman 2019.
- Kerekes, Dra, "A Cszri Tolmczok a Magyarorszgi Visszafoglat Hburk Idejen", *şzzadok A Magyar Történelmi Trsulat Folyirata*, CXXXVII/5, (2004), s. 1189-1228.
- Klesl, Wolfgang, *Leopold von Talman, ein sterreichischer Diplomat des Sptbarocks*, Universität Wien, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Viyana 1966.
- Klesl, Wolfgang, "Michael und Leopold von Talman: Beitrag zur Geschichte einer Tiroler Diplomatenfamilie aus dem Pustertal", *Der Scherln: Monatszeitschrift für Südtiroler Landeskunde*, XLI/11, (1967), s. 526-530.
- Kovcs, Zsuzsa, "The Library of the Mfti of Buda in the Marsili Collection, Bologna", *Identity and Culture in Ottoman Hungary*, ed. Pl Fodor ve Pl cs, Budapeşte 2017, s. 69-120.

- Köhbach, Markus, “Das Schicksal des Qibleli-Zade Ali Beg und die Dimension des Großwesirs Amuca-Zade Köprülü Hüseyin Paşa”, *Südost-Forschungen*, XL, (1981), s. 18-30.
- Kurat, Akdes Nimet, *Prut Seferi ve Barışı 1123 (1711)*, c. I, Ankara, 1953.
- McKay, Derek -Hamish M.Scott, *The Rise of the Great Powers 1648-1815*, Londra 1983.
- Meservey, Sabra Follett, *Feyzullah Efendi: An Ottoman Şeyhülislam*, Princeton University, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Princeton 1966.
- Özcan, Abdülkadir, “Daltaban Mustafa Paşa”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, XIII, (1987), s. 299-334.
- Özkan, Selim Hilmi, *Amcazâde Hüseyin Paşa'nın Hayatı ve Faaliyetleri (1644-1702)*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta 2006.
- Özkan, Selim Hilmi, “Karlofça Antlaşması Sonrası Osmanlı-Avusturya İlişkilerinde Macarların Durumu”, *Avrasya Etüdüleri*, XLI/1, (2012), s. 183-195.
- Papp, Sándor, “A Rákóczi-Szabadságharc Török Diplomáciája”, *Századok A Magyar Történelmi Társulat Folyóirata*, CXXXVII/5, (2004), s. 793-821.
- Papp, Sándor, “Krimtatarische und ungarische Interessengemeinschaft während des Rákóczi-Freiheitskampfes”, *Studia Carolinsie*, III-IV, (2004), s. 63-78.
- Papp, Sándor, “Movements of the Hungarian Estates and the Ottoman Empire at the Turn of the 17th and the 18th Centuries”, *Méditerranéenne, Études sur la région Méditerranéenne*, XI, (2002), s. 125-134.
- Parvev, Ivan, *Habsburgs and Ottomans between Vienna and Belgrade (1683-1699)*, New York 1995.
- Pešalj, Ivan, “Early 18th Century Peacekeeping: How Habsburgs and Ottomans Resolved Several Border Disputes After Karlowitz”, *Empires and Peninsulas Southeastern Europe between Karlowitz and the Peace of Adrianople 1699-1829*, Ed. Plamen Mitev, Ivan Parvev, Maria Baramova ve Vania Racheva, Berlin 2010, s. 29-42.
- Redlich, Oswald, *Das Werden einer Grossmacht – Österreich von 1700 bis 1740*, Viyana 1942.
- Roider, Karl A., *Austria's Eastern Question 1700-1900*, Princeton 1982.
- Seres, István, *Thököly Imre és Törökország – Imre Thököly ve Türkiye*, Budapeşte 2006.
- Sevinç, Tahir, *1703 Edirne Vakası*, Ankara 2019.
- Slottman, William B., *Ferenc II Rákóczi and the Great Powers*, New York 1997.
- Spuler, Bertold, “Die europäische Diplomatie in Konstantinopel bis zum Frieden von Belgrad (1739) – 3. Teil”, *Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven, Neue Folge*, XI/3-4, (1935), s. 313-366.
- Szabados, János, “Ih awer befeise mi, daß ih sie beidte zue nahbarn mahen khan.” – Die Karriere des deutschen Renegaten (Hans Caspar) in Ofen (1627-1660) im politischen und kulturellen Kontext, Szeged Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Szeged 2018.
- Şutoy, V.E., “Osmanlı Devletinin 1700-1709 Kuzey Savaşı Yıllarındaki Tutumu”, (çev. Ö. Cenap Eren), *Bellefen*, LIII/207-208, (1989), s. 903-966.
- Tóth, Hajnalka, “Roma Çasarıyla Şevketli Padişahımızun Sulh [u] Salahı Olub – The Two Ali Pashas of Temeşvar on he Habsburg, Hungarian and Ottoman Frontier at the Time of the Rákóczi War of Independence”, *Şerefe. Studies in Honor of Prof. Géza*

Dávid on his seventieth Birthday, Ed. Pál Fodor, Nándor E. Kovács ve Benedek Péri, Budapeşte 2019, s. 459-479.

Uebersberger, Hans, *Russlands Orientpolitik in den letzten zwei Jahrhunderten*, c. I, Stuttgart 1913.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, c. IV/I, Ankara 1995.

Veenendaal, A.J., “The War of the Spanish Succession in Europe”, *The New Cambridge Modern History*, c. VI, ed. J.S.Bromley, Cambridge 1971, s. 410-445.

Zinkeisen, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. V, (ev. Nilüfer Epçeli), İstanbul 2011.

Summary

At his farewell audience on October 21, 1700, Ibrahim Pasha, the Ottoman ambassador to Vienna, expressed his hope for an eternal peace with the Habsburgs. However, the courtesy of Ibrahim Pasha was insufficient to cover the unsolved problems in Ottoman-Habsburg relations. The correspondence between Count Starhemberg, the President of the Aulic War Council, and Amcazade Hüseyin Pasha, the Grand vizier, clearly shows the disputes over the implementation of peace articles, i.e. the release of prisoners of war and the controversy over the demarcation of the territory of the Novi fortress in particular. Though they seem trivial in nature, these disputes could threaten peace, considering that war with the French was expected for the Spanish crown. Therefore, on October 27, 1700 Leopold I appointed Baron Alexander de Fin, a nobleman with diplomatic experience in Istanbul, his internuncio at the Sublime Porte to settle these disputes.

Alexander de Fin's appointment was unusual considering that there was no resident at the Sublime Porte to represent the Habsburg interests. Leopold I never thought of naming a resident against the suggestions of the Aulic War Council. Instead, he assumed that two Habsburg diplomats working in the Ottoman Empire at the same time could lead to complications. Though, de Fin's journey got delayed due to his negotiations with the Hofkammer about the budget of his embassy. Partly because of the rivalry between the Aulic War Council, the Hofkammer hesitated to grant the money despite Leopold I's resolutions. As de Fin lingered in Vienna, the French diplomacy in Istanbul took action to provoke the Ottomans against the Habsburgs by advocating the Hungarian case, i.e. the return of Thököly Imre to Hungary. Thanks to Amcazade Hüseyin's course, Charles de Ferriol, the French ambassador in Istanbul, was unsuccessful, but the Aulic War Council was alarmed. After Amcazade had resigned from his post and was replaced in September 1702 by the belligerent Daltaban Mustafa Pasha, it was urgently necessary to send a Habsburg diplomat to the Sublime Porte. Under these circumstances, on November 12, 1702 Michael Talman was named as the secretary of Alexander de Fin and instructed to leave for Edirne as soon as possible to congratulate Daltaban Mustafa and to negotiate about de Fin's costs during his stay in the Ottoman Empire.

Michael Talman, born in Tyrol in 1661, was one of the most experienced diplomats in Turkish affairs at the service of the Habsburg emperor. According to the archival records, he began his career as an interpreter of oriental languages in 1691. During the Great Turkish War, he served at the field army, went to the Ottoman Empire with the mission of the Dutch diplomat Heemskerck and ultimately became the interpreter of the Habsburg delegacy at the peace conference in Carlowitz. The experience he gained over those years made him a candidate for the resident post in Istanbul, which was first suggested by Ibrahim Pasha, the Ottoman ambassador. Also, he was nominated by Aulic War Council along with the court dragoman Johann Adam Lachowitz. However, as mentioned above, he was appointed as the secretary of Alexander de Fin, not as a resident.

Talman departed from Vienna in the first days of 1703, and arrived in Edirne, the residence city of Mustafa II, on the last days of February. In between, there had been a change in the post of grand vizier. Daltaban Mustafa Pasha was deposed, and beheaded. The new Grand vizier Rami Mehmed Pasha was the head of the Ottoman delegation in Carlowitz. Trained in the Ottoman bureaucracy, he was a man of pen and word. His political career, according to Talman, depended on the maintenance of peace, particularly on diplomatic solutions of the border disputes with the Russia. The Grand mufti Feyzullah Effendi was no friend of Europeans, but had different interests in keeping peace. His greed for money, Talman wrote to the Aulic War Council, made him a man of peace too. With Mustafa II leaving the state affairs of Feyzullah Effendi and Rami Mehmed Pasha, Talman did not expect any change in the Ottoman policy towards the Habsburgs, especially after the settlement of the border disputes in Novi in Midsummer 1703.

However, Talman had to revise his views due to radical changes in the Ottoman Empire and in Hungarian affairs. Mustafa II, Feyzullah Effendi, and Rami Mehmed Pasha, the pillars of peace, were overthrown as a result of the Edirne Incident, a revolution led by a coalition of the army and the citizens of Istanbul. Although Ahmed III and his ministers, Grand Vizier Söhrablı Ahmed Pasha and Reisülküttab Ebubekir Effendi, had no intention of breaking peace with the Habsburgs, Talman feared that the army and common people, who spoke nothing but war, might force the Sublime Porte to intervene in Hungary where Rákóczi Ferenc II won some victories. The appearance of Rákóczi's messengers in Istanbul in September 1703 and the French support for the Hungarian case worsened the political atmosphere for Talman. The lack of money to counter Ferriol's intrigues and his second-rate title as the secretary of the embassy narrowed the diplomatic playground for him. However, the latter would soon change.

Prince Eugen, the Habsburg general and the President of the Aulic War Council since July 1703, had convinced Leopold I of the urgent need to send a diplomat to Istanbul, either an internuncio or a resident. So, on September 30, 1703 Leopold I appointed Michael Talman as his resident to the Sublime Porte. Yet, it was not until January 30, 1704 that the Aulic War Council sent letters of credence to the Grand Vizier and instructions to the new resident.

In the meantime, Talman reported that the Sublime Porte decided to send an ambassador to inform Viennese Court about the enthronement of Ahmed III. When Mirialem Ibrahim Agha, the Ottoman ambassador, crossed the border, Talman was convinced that the Sublime Porte would remain the path of peace with the Habsburgs despite the efforts of the war party and Charles de Ferriol. However, the news from European war theatre, and the French propaganda in Istanbul made the spring of 1704 for Talman too difficult. In addition, out of concern about an Ottoman invasion of Morea, the Venetians conducted a secret diplomacy with the aim of provoking the Sublime Porte against the Habsburgs.

However, sudden changes in the ministerial posts made the Porte indecisive and the decision-making process unpredictable for the European ambassadors. Therefore, Talman wrote to the Aulic War Council that although Damat Hasan Pasha, the new Grand vizier, and the Grand mufti Pasmakcizade Ali Effendi advocated peace, Sultan Ahmed III could change his mind if Rákóczi took one of the frontier fortresses. According to Talman, the Sublime Porte secretly ordered the governors on the Habsburg border not to prevent Rákóczi from recruiting soldiers from the subjects of the Ottoman sultan. On the other hand, Ahmed III demanded on June 20, 1704 at the Grand Council to await a decision until Ibrahim Pasha, the formerly Ottoman envoy to Vienna and new governor of Bosnia, provided more detailed information on Hungarian affairs. At the same time, Mirialem Ibrahim Agha's mission reassured Prinz Eugen, as he did not bring any serious things to the table apart from minor issues like building fortifications near the border. After the course of the wars in Hungary and Bavaria was changed in August 1704 and the news of the Habsburg victories reached Istanbul, Michael Talman was finally relieved fear of a war. On October 29, 1704, the Grand Vizier Kalaylikoz Ahmed Pasha, the fourth in this office since Talman's arrival in the Ottoman Empire, gave the Habsburg diplomat an official audience. Although during the meeting there was talk of a peaceful neighborhood Michael Talman knew that he had to watch the Ottoman politics carefully. For the next seven years in Istanbul, the Habsburg diplomat was able to succeed in maintaining peace, mainly thanks to the network he had built up in the Sublime Porte and his ability to negotiate with the Ottomans.